

Fredagen den 12 december

Kl. 19.30

*Ändring i byggnads-
lagen***§ 1 Ändring i byggnadslagen (forts.)**

Fortsattes överläggningen om civilutskottets betänkande 1975/76:8.

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Den diskussion som förekommer här i dag om behovet av en skärpt lagstiftning bottnar egentligen i debatten om produktions-tillståndet i våra skogar i förhållande till industrikapaciteten. Vi har under åren blivit vana vid de mest skiftande uppgifter och politiska bedömningar. Så sent som i mars månad 1973 lades den skogspolitiska utredningen fram. Den hade arbetat under Valfrid Paulssons ordförandeskap. Utredningen konstaterade att vi hade alldeles för mycket gammal skog i landet och föreslog ett system för att snabbt avverka den, innan plast och annat ersättningsmaterial helt slog ut skogsprodukterna och gjorde dem betydelselösa för framtiden.

Dåvarande jordbruksministern Ingemund Bengtsson stoppade den utredningen i papperskorgen, och jag uttrycker min tillfredsställelse över hans snabba och resoluta handlande, som vidare innebar att 1973 års skogsutredning tillsattes. Jag är ledamot av denna utredning och vill gärna mot denna bakgrund lägga några synpunkter på propositionen, utskottsbetänkandet och den omtalade frivilliga överenskommelsen samt konsekvenserna därav.

I februari i år avlämnade 1973 års skogsutredning sitt första delbetänkande. Av det framgår att den svenska skogsindustrins behov av råvara nu har nått en sådan nivå, att tillgången på virke kan bli en klart begränsande faktor. I utredningen konstateras att virkesförbrukningen är av sådan storlek att det omkring 1980 kan uppstå ett årligt underskott på råvara i storleken 15–20 miljoner skogskubikmeter. Vidare framhålls att om 1973 års industriproduktion skall kunna upprätthållas, måste underskottet täckas genom att virkesproduktionen ökar i skogarna och genom ett bättre utnyttjande av råvaran i industrin.

Denna i och för sig dystra rapport gav upphov till en omfattande diskussion. Men inom skogsnäringen blev man inte alls särskilt förvånad. Resultatet var inte överraskande. Man var fullt på det klara med att det på industrisidan måste visas återhållsamhet tills bättre balans mellan förbrukning och tillväxt kunde uppnås. Det pågår – och har pågått – en intensiv verksamhet för att höja produktiviteten i skogarna. I skogsutredningens nästa betänkande vet vi bättre hur situationen egentligen är, eftersom vi då har kunnat analysera frågor om förbättrade skogs-

vårdande åtgärder, exempelvis gödsling av skogsmark och bättre plant-material, ja, över huvud taget åtgärder för att höja skogsmarkens produktivitet. Utredningen kommer då också att ha behandlat frågan om hur industrin bättre skall utnyttja befintlig råvara och kunna ta i anspråk sådant virke som i dag inte utnyttjas utan lämnas kvar i skogen i form av stubbar, toppar och grenar. Inte mindre än 40 % av trämassan har tidigare på så sätt lämnats outnyttjad.

I detta läge började man inom skogsindustrin att diskutera om man inte skulle kunna finna former för att organisera ett åtagande om begränsning av virkesförbrukningen. Initiativet till de överläggningarna togs från den lantbrukskooperativa skogsindustrin. Syftet med ett sådant frivilligt åtagande skulle vara att industrin gemensamt ålade sig att fram t. o. m. utgången av 1977 inte öka råvaruförbrukningen utöver den nivå som gällt 1973–1974. Denna "frysning" av råvaruförbrukningen under två år framöver skulle ge en lämplig frist för att utarbeta ett långsiktigt handlingsprogram och även se resultatet från 1973 års skogsutredning, som kan väntas bli färdigt under 1977, förhoppningsvis under våren.

Det var ingen enkel uppgift – jag vill gärna säga det – att få denna frivilliga överenskommelse accepterad i alla läger, men det gick omsider att övervinna konkurrensmotsättningarna. Branschen som helhet känner sitt ansvar för en långsiktig råvaruförsörjning, eftersom en sådan självfallet är nödvändig för branschens framtida överlevnad. Man sade sig därför att man genom den frivilliga anslutningen till samverkansplanen skulle skaffa sig andrum och bättre överblick över framtiden.

Ett annat motiv till den frivilliga överenskommelsen var att man därigenom också kunde visa statsmakterna att man själv engagerade sig så ansvarskännande i frågan att någon statlig detaljreglering av råvaruförbrukningen inte skulle vara behövlig.

Den reaktionen fick man också från regeringens sida. På den socialdemokratiska partikongressen under hösten betecknade industriminister Rune Johansson överenskommelsen med dess på frivillighet baserade återhållsamhet när det gällde råvarukrävande utbyggnader som ett positivt steg som kunde medverka till att nödvändigt rådrum kunde skapas, detta för att nå fram till en samlad näringspolitisk syn på skogsnäringen.

Industriministern tillade: "Det är inte en detaljreglering av skogsföretagen som vi talar om utan en ramplanering." Han sade vidare: "Vi har kommit överens med skogsindustrins organisationer att en observatör från kanslihuset skall kunna följa arbetet i råden." Jag tycker att det var kloka ord som Rune Johansson uttalade: ramplanering ja, detaljplanering nej. De råd han nämnde var de regionala virkesråd som ingick i industrins samverkansplan och som skulle verka för att virkesförbrukningen skulle kunna hållas på oförändrad nivå. I dem var alltså regeringen beredd att sätta in observatörer för att följa arbetet.

Talare före mig har citerat ett brev från industriministern till skogsindustrins samarbetsutskott av den 6 oktober i år. Jag kan i det sammanhanget hänvisa till vad dessa talare har sagt. Jag vill emellertid peka

på en viktig punkt i det brevet, där industriministern visserligen aviserar en förändring av 136 a § i byggnadslagen men klart säger ut att vad man skulle göra var att införa begreppet fiberråvara som prövningsgrund enligt lagrummet.

Branschen hade nu fått klara belägg för att regeringen accepterade den frivilliga samverkansplanen. Aviseringen om att fiberråvara skulle införas som prövningsgrund i byggnadslagen accepterades, eftersom detta var att formellt stadfästa en redan tillämpad praxis.

En månad efter industriministerns deklaration till skogsbranschen kom så den omtalade propositionen. Nu blev det uppenbart att något förtroende från regeringskretsen inte fanns för den frivilliga samverkansplanen. Detta sades rakt ut i propositionen och det har understrukits kraftigt av utskottsmajoriteten.

Jag vet inte vad som kan ha bidragit till denna helomvändning i regeringens uppfattning. Ena månaden får industrin beröm för sin samverkansplan, andra månaden riktas ett direkt misstroende mot den. Men det borde vara rimligt att i dag få en förklaring varför regeringen fr. o. m. november månad började betrakta en av vårt lands viktigaste exportbranscher med en misstro som närmar sig ringaktning.

När det gäller byggnadslagens 136 a § har jag den meningen att det är rimligt att i första stycket förs in begreppet träfiberråvara som prövningsgrund vid tillkomst och lokalisering av ny verksamhet. Jag accepterar således propositionen och utskottsskrivningen i den delen. Men i skrivningen därefter delar jag helt reservanternas ställningstagande.

Jag skall inte gå in på alla de orimliga konsekvenser som blir följden om propositionen antas – många talare har redan gett belysande exempel – utan jag kan återkomma med andra exempel som enligt min mening visar att propositionsskrivaren har ytterst små aningar om hur skogsföretag arbetar och måste arbeta. Det är exempel från olika håll, som sammantaget visar att det inte är praktiskt möjligt eller ekonomiskt försvarligt att arbeta med de detaljregleringar som lagen föreskriver. Och sett i ett större perspektiv – nämligen att skogsindustrin är vår i särklass största nettoexportör och arbetar i hård internationell konkurrens – framgår det klart att den föreslagna detaljlåsningen kan få allvarliga följder. Skall skogsindustrin kunna bibehålla utlandskundernas förtroende så att dessa vågar lita på långsiktiga svenska leveransåtaganden och inte i stället vänder sig till andra exportländer – ja, då måste industrin kunna visa den flexibilitet och marknadsanpassning som importländerna ser som något självklart.

Vad det alltså i verkligheten gäller är om vi i framtiden skall kunna låta en ramplanering ligga till grund för den utveckling av näringslivet som vi som ansvariga politiker vill ha. En sådan ramplanering hade i det aktuella fallet gått att få till stånd i samarbete med näringslivet. Eller skall vi acceptera en byråkratisk detaljreglering som styrinstrument, en detaljreglering som dessutom, som nu, präglas av både brådska och bristande analys?

Fredagen den
12 december 1975

*Ändring i byggnads-
lagen*

Visst har det sagts att det inte är fråga om en detaljreglering, men ingen har kunnat övertyga mig om den saken, och här har var och en som har någon inblick i industriell verksamhet samma uppfattning. Men givetvis beror det på vad man, om inte från praktiska, så från ideologiska synpunkter, menar med detaljreglering. Jag gissar att det är en icke oväsentlig skillnad mellan en socialistisk tolkning och den som är min egen.

Men låt oss se den här frågan ur ett vidare perspektiv. Vi har en situation då en näringsgren, skogsindustrin, förklarat sig villig att skapa enighet kring ett handlingsalternativ som innebär att skogsindustrins och statsmakternas önskemål sammanfaller. Man visade med andra ord ansvar och öppenhet. Och man tyckte sig möta ett positivt gensvar från statsmakternas sida. Alltså utvecklade sig ett konkret och förtroendefullt samarbete av den art som så ofta efterlyses av oss alla, inte minst i högtidligare sammanhang, men det slutade i en detaljregleringslag. För när allting var klart för verkställighet blev överenskommelsen överkörd av regeringen. Det positiva gensvaret var ingenting värt, uppsåtet misstänkliggjordes, och över huvudet på den förtroendefulla dialogen slog regeringen till snabbt och oväntat med en detaljreglerande lag. Man valde alltså, trots dessa goda förutsättningar, detaljreglering. Att man gjort så om man inte hade mött gensvar kan jag förstå, men att man gör så i en situation då skogsnäringen förklarar sig beredd att själv ta ansvar för resurshushållningen är oförklarligt. Den omtalade positiva synen har nu förbytts i misstroende från regeringens sida. Skulle utskottsmajoritetens förslag bli riksdagens beslut, då är det dåligt bäddat för skogsnäringen och dess möjligheter att kraftfullt möta en stark internationell konkurrerande världsindustri. Det torde väl knappast finnas något skäl för en fortsatt existens av de organ, virkesråd och andra, som nu skulle ha börjat arbeta inom samverkansplanens ram. Den ramplanering de skulle syssla med har ju ersatts av lagrummets detaljstyrning. Min slutsats blir att detta är ett skolexempel på hur illa regeringen utvecklar sitt samarbete med näringslivet. Det är ett exempel på hur det inte skall vara. Det kan dessutom tyvärr få som effekt misstroende och konfrontation i stället för samarbete.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1 av herr Åkerfeldt.

I detta anförande instämde herrar Fågelsbo, Persson i Heden, Torwald, Jonasson, Antonsson, Håkansson i Rönneberga och Johansson i Hållsta, fru Andersson i Hjärtum samt herr Stjernström (samtliga c).

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas också motionen 140 där vi, ett antal socialdemokrater, hemställer att utbyggnaden av sågverksindustrin inom inlandsregionen – där speciella sysselsättningskäl kan åberopas – bedöms på ett generösare sätt än när det gäller massindustrin.

För dem av er som läst vår motion bör det stå klart att vi i motsats

till motionärerna från centern, folkpartiet och moderaterna ser mera positivt på propositionens allmänna intentioner.

Vi stöder oss därvid på en lång rad tunga remissinstanser och även på den gemensamma skrivelse som i maj månad i år tillställdes industridepartementet och där såväl Pappersindustriarbetareförbundet som Skogsarbetareförbundet, Träindustriarbetareförbundet och Arbetsledareförbundet ställde rätt starka krav på näringspolitiska insatser på skogsområdet.

Förutom att de fackliga organisationerna ställde krav på en långsiktig planering för skogsnäringen, så underströk man också i skrivelsen behovet av en statlig ramplanering med syfte att hålla expansionen i skogsindustrin inom gränserna för ett uthålligt skogsbruk och hindra en så snabb strukturomvandling att det skulle uppstå allvarliga sysselsättningsproblem och regional obalans.

Enligt dessa fackliga organisationer bör denna ramplanering inriktas på tre huvuduppgifter, nämligen ett långsiktigt skogligt handlingsprogram, ett långsiktigt strukturprogram och en regeringsprövning av varje större utbyggnadsprojekt.

Herr talman! Vi motionärer delar denna fackliga uppfattning. Vad vi tar upp i vår motion är, som det mycket riktigt framhålls i civilutskottets betänkande, en särskild tillämpningsfråga.

Vi är nämligen medvetna om att det redan när propositionen skrevs förelåg åtta ansökningar om utbyggnader av massaindustrin på olika platser i landet. Den uppgivna ökningen av råvaruförbrukningen för dessa utbyggnader av massaindustrin är ca 5 miljoner kubikmeter.

När vi då vet att en stark återhållsamhet måste iakttas med tillståndsgivning till utbyggnader inom skogsindustrin, vilka innebär ökningar av virkesförbrukningen, och att det i anledning av propositionen kan förväntas att ett antal industrier inom skogssektorn vill slippa lokalisering- och etableringsprövning kan det komma att uppstå som vi anser svåra överväganden.

Vi är förvissade om att regeringens prövning kommer att ske utifrån en allsidig bedömning där hänsyn kommer att tas till bl. a. arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska förhållanden.

Vi har dock med vår motion velat fästa uppmärksamheten på att det just vid dessa bedömningar och avvägningar kan finnas anledning att ta särskild hänsyn till inlandsregionerna, där speciella sysselsättningskäl kan åberopas och där man inom vissa virkesfångstområden har en bättre råvarusituation än landet som helhet.

I synnerhet anser vi att det kan vara befogat med en generösare bedömning vad gäller de sågverk vars utvidgningsplaner innefattar en längre gående förädlingsprocess än den som nu råder vid ifrågavarande företag.

Förädlingsprocessen inom den svenska sågverksindustrin borde nämligen bli föremål för en markant intensifiering – detta inte minst med tanke på den råvarusituation vi nu upplever och den framtid vi riskerar att få möta.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet och hoppas att regeringen vid tillämpningsförfarandet i någon mån kommer att beakta de i vår motion framförda synpunkterna beträffande sågverken i inlandsområdet.

I detta anförande instämde herrar Dahlberg och Karlsson i Malung samt fru Sundström (samtliga s).

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Det är ganska viktiga frågor som vi diskuterar i kväll och som vi diskuterat även före middagen. Den departementschef som borde vara här finns inte här och inte heller industriministern eller jordbruksministern. Dessa tre statsråd är i viss mån involverade i frågeställningarna.

Skogen och skogsindustrin har, som det har sagts, under årens lopp blivit föremål för regeringens överväganden och diskussioner flera gånger samt för diskussioner inom fackföreningsrörelsen i olika sammanhang. Det har klankats på att skogsindustrin inte varit så utbyggd att den haft förmåga att ta vara på våra skogstillgångar. Därför skulle staten lägga sin överlägset skickliga hand över skogen och skogsindustrin.

Några år senare hade skogsindustrin byggt ut för mycket och råvaran räckte inte till eller också hade skogens företrädare – bönder och bolag eller möjligen domänverket – inte förmåga att producera tillräcklig mängd råvara. Därför borde skogen antingen socialiseras eller skogsägarna ställas under speciella förmyndarlagar.

Man frågar sig vilka experter och kunskaper regeringen har på det här området när den under ett par år gör dessa olika uttalanden och kastar sig från den ena ytterligheten till den andra med samma motiv i bägge fallen – att skogens folk och skogsindustrin inte kan klara sin egen situation. Först har vi för mycket skog, för litet industri. Två år senare har vi för litet skog och för mycket industri.

Jag har i mitt jobb haft tillfälle att besöka de flesta skogsindustrier i det här landet och många svenska skogsindustrier i utlandet. Det finns inte bättre företag någonstans i världen, tycker jag, än de svenska: fina jobbare på verkstadsgolvet och i ledningen, antingen det gäller ASSI:s verk eller enskilda, antingen det gäller enskild skog eller domänverkets. Problemet, herr talman, är inte att dessa människor inte kan sin sak. Ett problem är att de har varit för bra. Det är det som är orsaken till dagens situation, och för det skall de nu straffas.

Det andra problemet är att regeringen genom sin politik starkt medverkat till att skogsindustrin ständigt måst utveckla sin verksamhet för att kunna klara löner, avgifter och skatter. Vad gör ett sågverk eller ett träförädlingsföretag eller ett större skogsindustriföretag när omkostnaderna stiger? Man måste hela tiden rationalisera och effektivisera, och om man inte skall minska antalet anställda innebär det att produktionen måste öka. Produktionen per arbetsenhet måste öka för att företaget skall

tåla trycket av höjda kostnader. Det är likadant i skogen. De stora processmaskinerna, som fordrar stora kalhyggen, måste vara där för att jobbaren skall få bra betalt. Kostnaderna för arbetsgivaravgifter, skatter och lånat kapital skall betalas, och det insatta kapitalet skall förräntas.

Här har ni en stor del av orsaken till att vi i dag har en överkapacitet inom svensk skogsindustri. Regeringens linje betyder att arbetskraften måste minska innan det finns möjligheter att gå vidare in i förädlingsgraden. Det måste vi vara medvetna om. Råvaran är begränsad. Jag har klart för mig att det, genom att den är begränsad, också uppstår ett särskilt tryck på råvaran när industrin kan sälja fördelaktigt på export.

Bolagen, de industridrivande kooperativa företagen, sågverken utan egen skog och staten söker inmuta så mycket råvara som möjligt för att säkra sin produktion och säkra den produktivitetstillväxt som avgifter, skatter och löner tvingar fram. I den mån man bygger upp nya stora industrier av prestigeskäl – för att hindra andra att driva sin näring, som drives funktionellt för dem – har jag inget förbarmande. Då kan myndigheterna klippa till. För driver man företagen på det sättet rubbar man grundvalarna för en sund uppbyggnad av industrin med utgångspunkt i vår råvara.

När regeringen nu vill lägga locket på, använda byggnadslagstiftningen för att hindra även nybyggnad långt ned i tillverkningsleden, anser jag detta i nuvarande situation oriktigt innan vi har material på bordet som visar hur vi skall nyansera nyetablering eller uppbyggnad med hänsyn till råvaran. Jag är misstänksam mot att införa tillfälliga lagar, som sedan på ett felaktigt sätt involveras med andra bestämmelser eller bedömningsgrunder och tillsammans i framtiden gör det svårare för näringsgrenar att arbeta i en så långt möjligt naturlig och riktig konkurrens med varandra.

Det är, ärade riksdagskolleger, konkurrensen som medverkar till att vår skogsindustri faktiskt ligger så långt före annan industri av denna art i Europa, i Öststaterna och även i vissa delar av USA och Canada. Vilken väg man skall gå efter skogsutredningens slutförande, om man skall sätta in en etableringsbevakning eller någon annan åtgärd, måste framkomma ur den samlade bedömning man då kan komma fram till. Till dess kan myndigheterna genom skärpt tillämpning av de nuvarande instrumenten hindra skogsindustrierna att etablera sig, se till att de skogsvårdande myndigheterna noggrant följer de redan gällande skogsvårdslagarna och icke medverkar till överuttag, att de bedriver kontrollverksamhet såväl inom skogsägarföreningarnas område som på bolagens och på domänverkets marker. Vi har tillräckliga instrument om varje myndighet fullgör sina skyldigheter.

Det har talats om effekten av frivilliga åtaganden. Jag vet ingenting om den effekten i dag, men just därför att vi inte vet måste vi vänta och se vad en sådan effekt kan ge till dess att skogsutredningen är färdig. Då får skogsindustrin redovisa hur den har klarat sin uppgift. Då bör vi räkna med att regeringen kommer att behandla denna näring efter

förtjänst. En industri som till den grad skapar tillgångar för vårt land bör i första hand få chansen att själv klara sin situation i denna – det erkänner jag – mycket svåra fråga.

När det gäller möjligheterna att åstadkomma inbördes avtal anser jag personligen att det inom virkesrådets ram redan träffade avtalet kan förstärkas.

Herr talman! Jag ber i första hand att få yrka bifall till moderaternas reservation med hemställan om avslag på propositionen, i andra hand till reservationerna från centerpartiet och folkpartiet, vars skrivningar är klart bättre än i det majoritetsbetänkande som framlagts.

Herr ÖSTRAND (s):

Herr talman! Torsdagen den 4 december i år, samma dag som civilutskottets betänkande nr 8 justerades, svarade industriministern på en interpellation av herr Gillström och en fråga av mig. Ämnet rörde sysselsättningen i Gävleborgs län och knöt an till vissa fusioner mellan skogsbolag. I svaret erinrade industriministern bl. a. om det förslag som kammaren nu behandlar. Han sade att om det här lagförslaget bifalls, så kan man inom de nya koncernerna inte i större omfattning föra över råvaruresurser från en rörelsegren eller anläggning till en annan utan regeringens tillstånd. I en replik klargjorde industriministern vidare att lagförslaget inte ger staten den direkta rätten att på grund av rent regionalpolitiska problem stoppa en fusionering eller omställning men väl möjligheten att indirekt påverka den.

Debatten i dag har klargjort en del frågor. Den första är hur viktigt det är att vi får en prövningsmöjlighet där skogsråvaran är prövningsgrunden. Både majoriteten och center- och folkpartireservanterna pekar särskilt på de möjligheter man då får att ställa vissa villkor för ett tillstånd. Man kan då självfallet utan någon lagregel föreskriva villkor som har direkt anknytning till ansöknings – t. ex. vilken råvara som skall användas. Sedan kan man också genom den särskilda villkorsregeln komma med villkor – som det heter – för tillgodoseende av allmänna intressen. När man sedan också noterar att regeringens prövning skall vara allsidig och även utgå från de arbetsmarknadspolitiska och de regionalpolitiska riktlinjerna får det här förslaget ett klart värde också för de synpunkter på sysselsättningen som jag tidigare har frågat om.

På en punkt har utskottet föreslagit att regeringen skall göra ytterligare överväganden. Det gäller frågan, om man skall kunna räkna ett företag med flera tillverkningsställen som en enhet då man skall pröva utvidgningsfallen. Det framgår av betänkandet och det har till viss del också framgått av debatten att det inte är något enkelt problem att lösa. För min del vill jag i det här sammanhanget peka på just de regionalpolitiska prövningsmöjligheter som man med en sådan regel skulle kunna förlora i vissa fall. Detta faktum har visserligen redan noterats vid utskottsbehandlingen, och jag har klart för mig att man också i bostadsdepartementet tänker på den här komplikationen.

Herr talman! Med det här inlägget har jag inte avsett att på något sätt gå händelserna i förväg, utan jag har bara avsett att ytterligare stryka under hur praktiskt sett aktuella de här avvägningarna kan vara, t. ex. i mitt eget län. De berör också tankegångarna bakom motionen 140 av herr Olsson i Edane m. fl. Den motionen har utskottet ansett tillgodosedd och avstyrkt den därför att man inte vill göra en sådan specificering av riktlinjerna som anges i motionens hemställan. Det kan kanske ligga en del i de tankegångarna.

Herr talman! Jag har velat säga detta mot bakgrund av den interpellationsdebatt vi hade förra veckan, som delvis berörde den fråga vi nu behandlar. I övrigt har jag för min del inget yrkande.

I detta anförande instämde herr Gillström (s).

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att jag instämmer med syftet i den proposition som ligger till grund för det betänkande från civilutskottet som vi nu behandlar. Det behövs en lagstiftning för att motverka ett överuttag av den naturtillgång som skogsråvaran utgör.

På sina håll har återväxten i skogen överskattats. 1973 och 1974 års vinstgivande verksamhet stimulerade till ytterligare planer på utbyggnad av skogsindustrin.

Men det finns också planer på utbyggnad som är av väsentligt äldre datum. Då kan man fråga sig: Varför har den då inte tidigare kommit till stånd? Jo, det kan bl. a. ha tagit tid med den behandling som miljöskyddslagen föreskriver för anläggande av denna form av industri.

I Mönsterås kommun nere i Kalmar län hade man också förutsatt att miljöskyddslagens bestämmelser skulle uppfyllas för den där planerade utbyggnaden av massafabriken och fabriken för vidareförädling av massan till papper. I dag är det också klart att dessa krav kommer att vara tillgodosedda när en ny fabrik sätter i gång. Man har under senare år förlorat sysselsättningstillfällen i kommunen men räknat med att den väntade utbyggnaden skulle kompensera dessa. Det skulle då också innebära att de kommunala investeringar som gjorts i bostäder, skolor och annan service skulle bli utnyttjade på det sätt de varit avsedda för. Komplettering har också gjorts i den kommunala servicen för att möta den planerade utbyggnaden och de nya sysselsättningstillfällen den skulle medföra.

Den väntade sysselsättningsökningen har varit efterlängtat. Utbyggnad av massafabriken och dess komplettering med ett pappersbruk har beräknats ge sysselsättning i en omfattning som såväl kommunen som de fackliga organisationerna anser som nödvändig för fortsatt existens och utveckling.

Behovet av samspel mellan näringsliv och kommun har under senare år vuxit sig allt starkare – det har kommunen konstaterat i sitt yttrande i Länsplanering 74 – för att man skall kunna verka för en allt bättre samhällsutveckling.

Den råvara som den här utbyggnaden kommer att ta i anspråk finns redan till stor del utan ytterligare uttag av skog – dels genom överflyttning av råvara från det närbelägna Emsfors bruk, som bl. a. av miljöskäl lagt ner den verksamhet som krävt vedråvara, dels genom om disponering av råvara i samråd med annan stor skogsindustri. Det torde vara ett uttag av relativt små ytterligare kvantiteter massaved en utbyggnad av Mönsterås bruk skulle medföra.

Efter att ha hört det interpellationssvar som industriministern lämnade den 4 december, och som också herr Östrand har påmint om, vill jag i detta sammanhang åberopa de synpunkter industriministern framförde där, nämligen att regionalpolitiska synpunkter i framtiden skall få en mer avgörande betydelse vid tillståndsgivningar för industrietablering och utbyggnad av det slag vi nu diskuterar. Då dessutom utbyggnaden, som nu i Mönsterås, inte kommer att ta så mycket ytterligare träfiber-råvara i anspråk att den i sin omfattning kan anses ha väsentlig betydelse för hushållningen med landets råvarutillgång, bör regeringen kunna medge att den i Mönsterås sedan länge planerade utbyggnaden kommer till stånd – och detta, herr talman, även om riksdagen biträder propositionen om ändringen i 136 a § byggnadslagen och civilutskottets hemställan med anledning härav.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av herr Åkerfeldt m. fl. samt 3:o) reservationen nr 2 av herrar Adolfsson och Danell, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Danell begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Danell begärt votering även beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 2 antar reservationen nr 1 av herr Åkerfeldt m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 av herrar Adolfsson och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Danell begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 113
Nej - 49
Avstår - 151

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Åkerfeldt m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155
Nej - 155
Avstår - 2

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan herr Bengtsson i Sölvesborg (m) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen nr 1 av herr Åkerfeldt m. fl.

§ 2 Formerna för nämndemansval, m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1975/76:18 med anledning av propositionen 1975/76:64 med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975/76:64 hade regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder,
3. lag om ändring i vattenlagen (1918:523),

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

4. lag om ändring i brottsbalken,
5. lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken,
6. lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,
7. lag om ändring i lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål,
8. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
9. lag om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt,
10. lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291),
11. lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1),
12. lag om ändring i lagen (1974:1082) om bostadsdomstol,
13. lag om ändring i lagen (1961:262) om försäkringsdomstol.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås vissa ändringar i reglerna om val av nämndemän. En minoritet inom kommunfullmäktige skall vid val av nämndeman i tingsrätt kunna påkalla tillämpning av proportionell valmetod i de undantagsfall, där någon överenskommelse mellan partigrupperna om fördelningen av kommunens nämndemansplatser inte kan nås. Den nuvarande sexåriga mandattiden för nämndeman behålls. En nyhet är emellertid att hälften av nämndemännen skall tillsättas vart tredje år, sedan nyval av kommunfullmäktige ägt rum.

Uppgiften att utse nämndemän i fastighetsdomstol föreslås bli överförd till landstingen. Beträffande nämndemän i fastighetsdomstol föreslås i övrigt liknande bestämmelser som för nämndemän i tingsrätt. Detsamma gäller i fråga om val av nämndemän i skatterätt och länsrätt.

I propositionen föreslås också att tingsrätts sammansättning skall kunna förstärkas med en juristdomare och en nämndeman vid huvudförhandling i vidlyftiga brottmål. Vidare föreslås att det religiösa inslaget i vittneseden och andra eder inför domstol skall tas bort. I fortsättningen skall enligt propositionen ed avges på heder och samvete.

Förslagen om nämndemansval avses träda i kraft den 1 januari 1977. Övriga förslag avses träda i kraft den 1 januari 1976.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1975 års riksmöte väckta motionerna

1975:20 av herr Olsson i Sundsvall m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhänga om förslag till sådan ändring av rättegångsbalken, att rätt infördes till proportionellt val av nämndemän i tingsrätt,

1975:449 av fru Thunvall m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhänga om förslag till sådana lagändringar, varigenom edgång ersattes med försäkran på heder och samvete,

1975:1106 av herr Gustafsson i Stockholm m. fl. (s), vari hemställt att riksdagen begärde förslag av regeringen till sådan lagändring att eden avskaffades och att i stället, i de fall som här avsågs, det föreskrevs att försäkran skulle avges,

1975:1116 av fru Lindquist (m), vari hemställt att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utredning och förslag till ändring av domförhållningsreglerna vid handläggning av större brottmål i tingsrätterna,

dels den med anledning av propositionen väckta motionen 1975/76:45 av herrar Nilsson i Agnäs (m) och Fridolfsson (m), vari hemställt att riksdagen hos regeringen begärde att det religiösa inslaget i vittneseden och andra eder inför domstol skulle behållas, åtminstone som ett alternativ.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande formerna för nämndemansval med anledning av motionen 1975:20 och med bifall till propositionen 1975/76:64 skulle anta

a) 4 kap. 5, 6 och 8 §§ i det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken jämte ingressen och övergångsbestämmelserna till lagförslaget såvitt gällde 4 kap. 5–8 §§,

b) förslaget till lag om ändring i vattenlagen (1918:523),

c) förslaget till lag om ändring i lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål,

d) 8–10 §§ förslaget till lag om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt jämte ingressen och övergångsbestämmelserna till lagförslaget utom såvitt gällde 11 §,

2. att riksdagen beträffande tingsrätts sammansättning i vidlyftiga brottmål med anledning av motionen 1975:1116 och med bifall till propositionen skulle anta 1 kap. 3 och 4 §§ samt 29 kap. 1, 3 och 6 §§ förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken,

3. att riksdagen beträffande ed och försäkran med anledning av motionen 1975/76:45 skulle

dels avslå motionerna 1975:449 och 1975:1106 samt propositionen såvitt gällde

a) 4 kap. 11 §, 5 kap. 7 §, 6 kap. 2 §, 36 kap. 11–15 och 21 §§, 40 kap. 9 och 14 §§ förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken,

b) förslaget till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder,

c) förslaget till lag om ändring i brottbalken,

d) förslaget till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken,

e) förslaget till lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,

f) förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

g) 11 § förslaget till lag om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt,

h) förslaget till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291),

i) förslaget till lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1),

k) förslaget till lag om ändring i lagen (1974:1082) om bostadsdomstol,

l) förslaget till lag om ändring i lagen (1961:262) om försäkringsdomstol,

dels ge regeringen till känna vad utskottet anfört om framläggandet av nytt lagförslag,

4. att riksdagen skulle bifalla propositionen i vad den inte omfattades av utskottets hemställan under 1-3.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande formerna för nämndemansval av fröken Mattson, herrar Larfors, Jönsson i Malmö och Nilsson i Visby, fru Andersson i Kumla samt herr Lundgren (samtliga s) som beträffande motiveringen ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanternas angivna lydelse,

2. beträffande ed och försäkran av fröken Mattson (s), herrar Larfors (s), Jönsson i Malmö (s), Nilsson i Visby (s) och Lövenborg (vpk), fru Andersson i Kumla (s) samt herr Lundgren (s) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen beträffande ed och försäkran med anledning av motionerna 1975:449 och 1975:1106, med bifall till propositionen samt med avslag på motionen 1975/76:45 skulle anta

a) 4 kap. 11 §, 5 kap. 7 §, 6 kap. 2 §, 36 kap. 11, 13-15 och 21 §§, 40 kap. 9 och 14 §§ förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken,

b) förslaget till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder,

c) förslaget till lag om ändring i brottsbalken,

d) förslaget till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken,

e) förslaget till lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,

f) förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,

g) 11 § förslaget till lag om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt, fastighetstaxeringsrätt och länsrätt,

h) förslaget till lag om ändring i förvaltningsprocesslagen (1971:291),

i) förslaget till lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1),

k) förslaget till lag om ändring i lagen (1974:1082) om bostadsdomstol,

l) förslaget till lag om ändring i lagen (1961:262) om försäkringsdomstol.

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! Två reservationer är fogade till detta betänkande. Reservationerna rymmer principiella och ideologiska – ja, t. o. m. teologiska skäl.

Först några kommentarer till reservationen 1. Den handlar om nämndemansuppdraget. Vi i utskottet är överens om den s. k. klämman. Den innebär bl. a. att en minoritet skall vid val av nämndemän kunna påkalla proportionellt val. Detta har f. ö. biträtts av samtliga remissinstanser. Om klämman är alltså inte mer att orda. Men motiveringarna skiljer oss åt. Och det tycks inte vara enbart nyansskillnader. I så fall hade vi kunnat finna kompromisskrivningar. Men det fanns inget intresse för det hos utskottets borgerliga majoritet. Möjligen var folkpartiets representant en aning intresserad.

Den principiella skiljelinjen gäller synen på nämndemansuppdragets politiska natur. Den borgerliga konservativa uppfattningen är att nämndemannens politiska hemvist är helt ointressant. Det förefaller t. o. m. vara så att de anser att det skulle vara nästan skumt att ha politiska värderingar när man fungerar som nämndeman. I betänkandet står det t. ex. på s. 26–27: "Ett ensidigt politiskt hemvist hos nämndemännen skulle kunna ge anledning till misstanke att deras politiska värderingar inverkade på deras ställningstaganden i den dömande verksamheten och därigenom" – jag understryker *och därigenom* – "äventyra allmänhetens förtroende för domstolarna." En sådan formulering kan uppfattas så att allmänheten endast har förtroende för nämndemännen om de saknar politiska värderingar. Sådana tankegångar kan vi reserverat verkligen inte acceptera.

Självfallet delar vi departementschefens uppfattning att garantier måste skapas mot att nämnden får en i politiskt hänseende ensidig sammansättning. Det är demokratiskt väsentligt att införa ett korrektiv mot att ett parti eller partiblock kan utnyttja sin majoritetsställning till att utse endast egna kandidater. Men ett sådant korrektiv innebär naturligtvis inte att nämndemännen avpolitiserar.

I remissyttrandena över departementspromemorian finns några anmärkningsvärda uttryck för en konservativ avpolitiserande myt. Svea hovrätt, Advokatsamfundet och Domareförbundet betonade t. ex. att nämndemansuppdraget inte har med den utsedde nämndemannens politiska hemvist att göra. Domareförbundet hemställde t. o. m. att det i propositionen skulle komma till uttryck att nämndemansuppdraget inte på något vis har och inte heller bör få politisk karaktär.

Det är sant att nämndemansuppdraget inte är förenat med något politiskt ansvar på samma sätt som andra politiska uppdrag är. Men det kan aldrig för oss socialdemokrater bli fråga om att ansvaret för den politiska ideologin, ansvaret för de värderingar som är vägledande för oss, försvinner om vi blir valda till nämndemän. Den människosyn vi har kan vi naturligtvis inte lyfta undan. Den är tvärtom högst betydelsefull. Det är självklart så att även de borgerliga nämndemännen har

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval.
m. m.*

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

politiska värderingar. Att inbilla sig att en högerman som blir nämndeman helt plötsligt släpper sin konservativa människosyn är givetvis – just inbillning.

Från demokratisk synpunkt är det alltså självklart att nämndernas politiska sympatier och värderingar skall ha en spridning som i stort motsvarar de åsikter medborgarna i allmänhet har. Det vore t. ex. illa om det tydligen konservativa Domarcförbundets medlemmar skulle vara omgivna av enbart konservativa förtroendemän. Det är alltså, som departementschefen säger i propositionen, "angeläget att garantier skapas mot att nämnden får en i politiskt hänseende ensidig sammansättning".

Herr talman! Med den alternativa skrivning av motiveringen till förslaget till beslut som framgår av reservationen 1 markeras den syn på nämndemansuppdraget som utskottets socialdemokrater hävdar. Den synen innebär alltså sammanfattningsvis *dels* att demokratiska garantier skapas för att ett parti eller partiblock inte skall kunna ensidigt utnyttja sin majoritetsställning, *dels* att nämndemännen inte åläggs en omöjlig opolitisk värderingsutslätning.

Jag yrkar bifall till reservationen 1.

Den andra reservationen behandlar det religiösa inslaget i vittneseden och andra eder inför domstol. Egentligen är det ganska märkligt att det inte finns en klar majoritet i utskottet för propositionens förslag. Detta förslag, som innebär att det religiösa inslaget i vittneseden och andra legala edsformulär skall tas bort, har nämligen tillstyrkts av en mycket stor majoritet bland remissinstanserna. Alla remissinstanser utom två ställer sig positiva. Såväl kyrkliga som andra organ tillstyrker. Det är uppenbarligen så att en betydande opinion i vårt land menar att ed i fortsättningen bör avläggas endast på heder och samvete.

När jag läste propositionen gjorde jag en liten extra iakttagelse beträffande två speciella remissvar. Utskottets borgerliga ledamöter hänvisar enögt endast till ett av dem. Båda remissvaren är från Västsverige: domkapitlet och hovrätten. Domkapitlet i Göteborgs stift anser att det på västkusten finns en kompakt uppslutning kring det nuvarande edsformuläret. Man vågar t. o. m. lägga till följande generella omdöme: "För hundratusentals människor i Sverige är en edsavläggelse i nuvarande form en väsentligt allvarigare sak än en försäkran på heder och samvete." Tvärtemot detta uttalar hovrätten för Västra Sverige att det förefaller som om åtskilliga av de personer som avlägger vittneseden ägnar föga tanke åt edens allvarliga och högtidliga innebörd. För dessa, säger hovrätten, skulle sannolikt en försäkran på heder och samvete vara i högre grad än eden ägnad att mana till eftertanke och iakttagande.

De som dagligen erfar hur personer i en domstolssituation reagerar har alltså en helt annan uppfattning än det från praktisk domstolsverksamhet något perifera domkapitlet. Utskottets borgerliga ledamöter stöder sin argumentation på domkapitlet.

Herr talman! Ärkebiskopen tillstyrker emellertid – efter hörande av övriga biskopar som det heter när man menar biskopsmötet – att eds-

avläggelse med religiöst inslag avskaffas. Som skäl hänvisar han bl. a. till det etiska krav som finns i Bergspredikan. Det är främst Matt. 5:33-37 som åsyftas. Där förkunnas att vi inte skall svärja vid varken Gud eller jorden. Vårt tal skall vara sådant att ja är ja och nej är nej. Herr talman! Bergspredikan är ett tungt argument, i all synnerhet om man vill argumentera som kristen!

Det kan f. ö. vara värt att observera att ärkebiskopen i sitt remissvar passar på att också framhålla att ed inför kyrklig myndighet i fortsättningen inte heller bör avläggas "vid Gud och hans heliga evangelium". Det är naturligtvis konsekvent - Bergspredikans etik torde få gälla även i domkapitlen!

I samband med ärkebiskopens remissvar på 1968 års beredning om stat och kyrka utvecklade han närmare beredningens tanke att ha edsavläggelse och sanningsförsäkran som två likvärdiga alternativ. Ärkebiskopen reste från kristet håll principiella betänkligheter mot brukandet av ed i olika offentliga sammanhang. Han konstaterade emellertid att edgång av tradition har ansetts tillåten för en kristen - om staten kräver det. I och med att staten inte kräver edgång utan medger ett "borgerligt" alternativ i form av sanningsförsäkran, saknas från kristen synpunkt motiv för att bibehålla ed som alternativ. Ärkebiskopen förordade därför då, liksom nu, att sanningsförsäkran i alla offentliga sammanhang får ersätta edsformulär.

Herr talman! Vi lever i ett samhälle som är pluralistiskt och som hyllar religionsfriheten. I ett sådant samhälle måste det vara olämpligt att edsavläggelsen vid våra domstolar sker med handen på Bibeln. Visserligen sägs det att edsavläggelsen "inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord" särskilt vill understryka det allvarliga i vittnesmålet, men det är oriktigt att samhället på detta sätt använder sig av en religiös akt. Varje sådan form av religiös handling i en sekulär samhällsfunktion är kränkande för den kristna tron. Samhället äger enligt min uppfattning inte rätt att använda religiösa handlingar i sin maktutövning.

Låt mig till detta lägga ytterligare en liten fundering. Ibland hör man kristna hävda att en försäkran på heder och samvete i och för sig är något värdefullt men att den inte är så förpliktande som en ed "inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord". Jag förstår inte det.

En kristens samvete kan inte lösgöras från Gud. Försäkrar jag som kristen någonting på heder och samvete upplever jag det sannerligen som förpliktande också inför Gud. Ett kristet samvete behöver inget yttre påtryckningsmedel. Det är snarast kränkande.

Å andra sidan - den som inte är kristen måste uppleva en ed "inför Gud den allsmäktige" som meningslös, eftersom han inte tror på Gud. Heder och samvete begriper han sig däremot på!

Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Herr talman! Jag känner ett visst behov av att till sist också få ge några speciellt personliga synpunkter på den här frågan. Jag gör det närmast därför att jag är kristen. Jag vänder mig alltså särskilt till de kristna

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

vänner i denna kammare som är mina politiska motståndare. Av för mig oklar anledning upplever inte alla av oss kristendomens innersta budskap i denna fråga lika.

Jag kan inte förstå att förslaget om att ta bort vittneseden skulle vara ett steg i en sekulariseringsprocess. Det menar motionärerna i motionen 1975/76:45. Men det handlar inte om det. Egentligen handlar det djupast sett – för en kristen alltså – om det som på teologiskt språk kallas Kristi försoning. Kristi försoning i relation till straff. Ty genom Kristi försoning är all människans skuld försonad. Detta måste påverka den kristna synen på straffet.

Det finns, herr talman, mycken teologi som försvarar straffet. Men det tragiska är, att sådan teologi blundar för att man genom att försvara straffet i själva verket också försvarar ett utstötande av människor ur gemenskapen med både Gud och medmänniskor.

I propositionen, på s. 92, åskådliggörs detta på ett nyktert kanslispråk: "Edgång såsom ett medel att tvinga fram sanningsenliga uppgifter eller garantera uppfyllandet av ämbetsplikt har mycket gammalt ursprung inom rätts- och statslivet. I eden har sedan lång tid tillbaka ingått ett religiöst inslag vilket har kommit till uttryck i avfattningen av olika edsformulär. I dessa har regelmässigt använts ordalag som att den som går eden 'svär vid Gud och Hans heliga evangelium' e. d. Med äldre tids uppfattning om religionens funktion i samhällslivet har det också varit naturligt att sanningskravet eller ämbetsåliggandet underströks inte bara genom risk för världsliga straffpåföljder utan även genom föreställningar om påföljder av religiös art."

Summan av en sådan teologi är följande: I stället för att lagöverträdaren skall känna sig innesluten i rättsgemenskapen upplever han sig som utstött. Utsött även av Gud.

Inte sju gånger utan sjuttio gånger sju gånger skall vi förlåta. Det är en central tanke i det kristna evangeliet. Genom århundraden har emellertid teologer ägnat mycken möda åt att vrida och vända på Jesu förkunnelse så att den skulle bli så samhällsbevarande ofarlig som möjligt. Den moderna kriminologins försök att förverkliga i varje fall delar av förlåtelsens evangelium – dvs. att försöka se förmildrande omständigheter för brottslingen och den avvikande – möts alltför ofta av bekymrade farhågor om normlöshet och slapphet. Fromma människor hävdar, ibland t. o. m. ihärdigare än andra, att den felande måste få ta konsekvenserna av sina gärningar och ta sitt straff, sona sitt brott. De säger också, att man degraderar den felande genom att bara förlåta. Detta låter för många humant och riktigt.

Men tänk – kan det vara så att en sådan reaktion bara är ett bevis på hur fast vi sitter i vårt skuld- och strafftänkande? Så fast att inte ens brottslingen själv orkar ta emot evangeliet om förlåtelsen. Kristen domen tycks ha blivit rättskipningens religion. Därför har många så svårt för att inse hur bakvänt det är när Bibeln med nådens och förlåtelsens evangelium ligger på domarens bord.

I detta anförande instämde fru Bergander, herr Larfors, fru Andersson i Kumla samt herr Nygren (samtliga s).

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Låt mig först uppehålla mig vid ordningen för val av nämndemän!

Utskottet är helt enigt i sin tillstyrkan av propositionens förslag i den här delen. Anledningen till propositionen är att man velat förhindra att en majoritet skall kunna genomdriva en ensidig politisk sammansättning av nämnden. I justitieukskottet är vi alla överens om att det är riktigt att en minoritet i valkorporationerna skall kunna kräva en garanti för en bred politisk förankring bland nämndemännen. Men vi skiljer oss åt på en punkt. Det gäller frågan huruvida ett nämndemannauppdrag skall vara förenat med ett politiskt ansvar.

Anledningen till att vi på den punkten tar upp en diskussion i utskottet är att så många remissinstanser har uttryckt den bestämda meningen att den föreslagna ändringen av val till nämndemän inte får innebära att nämndemannauppdraget på något sätt politiseras. Det är f. ö. också därför som man i propositionen har tagit upp den här frågan och verkligen understrukt att till nämndemannauppdraget är knutna andra uppgifter än politiska. Utskottsmajoriteten vill ytterligare understryka detta. De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har emellertid menat, att med detta uppdrag skulle ändå vara förenat ett visst politiskt ansvar. Utskottet uttalar att ett ensidigt politiskt hemvist hos ledmöterna i en domstol skulle kunna inverka menligt på allmänhetens förtroende för rättskipningen. Reservanterna tar avstånd från detta uttalande. Jag kan inte riktigt förstå det, allra minst som liknande tankegångar annars relativt hämningsslöst har kunnat framföras just från socialdemokratiskt håll, dvs. när det gäller en påstådd ensidig politisk åskådning hos juristdomarna. Det var f. ö. även herr Lundgren inne på i sitt anförande.

Det är för utskottsmajoriteten självklart att domarna i våra domstolar – både juristdomare och lekmannadomare – har att döma efter gällande rätt, såsom denna kan utläsas ur lag och förordning och ur stadgad praxis. Att denna ordning tillämpas är en absolut nödvändig förutsättning för att en av rättskipningens viktigaste uppgifter skall kunna fullgöras, nämligen uppgiften att tillse att rättstillämpningen blir konsekvent, så att medborgarna vet vad de har att rätta sig efter. Det skulle nämligen vara mycket illa om en part inför rätta i ett civilmål eller ett brottmål skulle utsättas för den överraskningen att hittills allmänt omfattade rättsregler, som man anpassat sitt handlande efter, helt oväntat skulle kastas över ända efter tillfälligt motiverade överväganden med en måhända politisk färgning.

En annan utgångspunkt för utskottet har varit att den nyskapande verksamheten när det gäller att anpassa rättstillämpningen efter samhällsutvecklingen naturligtvis skall ligga i händerna på lagstiftaren, alltså på riksdagen, och i någon mån på de högsta dömande instanserna. Vid

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

den rättstillämpning där nämnd medverkar finns det följaktligen inget utrymme för en justis som innebär att man av ideologiskt-politiska hänsyn söker styra utvecklingen.

En annan sak är att det kan finnas ganska vida ramar exempelvis när det gäller bevisvärderingen, påföljdsval och straffmätning och kanhända även när det gäller vissa andra frågor, där lekmanuomdömet naturligtvis har sin givna plats.

Jag tycker att det kan finnas anledning – kanske i synnerhet efter herr Lundgrens inlägg – att ge litet ytterligare perspektiv på den här frågan, som herr Lundgren och hans medreservanter möjligen tycker är ganska bagatellartad men som jag anser är av grundläggande betydelse.

Jag vill erinra kammarens ledamöter om att i de socialistiska länderna i Europa har rättsutvecklingen efter andra världskriget alltmer avlägsnat sig från de här grundförutsättningarna. Där heter det numera uttryckligen att rättsordningen är ett av instrumenten för det härskande partiet när det gäller att genomdriva dess ideologiska mål och fullständiga det s. k. "uppbygget", som man har valt att kalla det. Man har lagt på domstolarna och f. ö. på advokaterna att aktivt verka i partiets tjänst. Jag behöver kanske inte nämna så mycket om rättsosäkerheten i dessa länder för att ni skall förstå vad jag menar. Jag har faktiskt, herr talman, hela tiden intill nu levt i den föreställningen att det bland partierna här i landet råder fullständig enighet om att ordningen i dessa länder inte är någonting att sträva efter. Men den socialdemokratiska reservationen till utskottsbetänkandet stämmer verkligen till eftertanke. Jag skulle vilja fråga herr Lundgren: Vilka politiska hänsyn menar socialdemokraterna att nämndemännen har att iaktta? Vilken uppgift av politisk art skulle motivera ett politiskt ansvar för lekmanuomarna?

Som jag tidigare har sagt är utskottsmajoriteten och propositionen här helt överens. Varken utskottsmajoriteten eller propositionen hyser några som helst farhågor för att denna lagändring skulle leda till en inte önskvärd politisering av rättsskyddet. Men den socialdemokratiska reservationen öppnar perspektiv som jag finner djupt oroande. Oron har inte stillats efter herr Lundgrens inlägg. Det finns grundlagsregler för domstolarnas självständighet i den dömande verksamheten. Domstolarna får inte ges direktiv från regeringen och ännu mindre från något visst politiskt parti när det gäller att skilja mellan stridande parter eller bedöma en påstådd brottslig gärning. De som är satta att döma har inte till uppgift att inför något politiskt forum redovisa hur de på ett godtagbart sätt har förvaltat ett politiskt uppdrag med risk att de, om deras verksamhet inte anses ha varit i linje med partiets idéer, inte på nytt utses till domare.

Jag har, herr talman, ett behov av att be herr Lundgren tydligare precisera sin ståndpunkt. Vilken typ av politiskt ansvar menar socialdemokraterna i justitieukskottet att lekmanuomarna egentligen skall ha? Jag blev häpen över herr Lundgrens uttalande att det skulle vara en typisk konservativ myt att nämndemännen skall vara avpolitiserade. Det är inte någon typisk konservativ myt utan en ståndpunkt som har grund-

lagsförankring och som det rådde total enighet om i Sveriges riksdag när vi helt nyligen antog den nya grundlagen.

Frågan om eden skall jag inte blåsa upp till någon stor fråga, vilket jag egentligen tyckte att herr Lundgren gjorde. När jag lyssnade till herr Lundgren, ställde jag mig faktiskt frågan: Hur kan det komma sig att herr Lundgren och hans meningsfränder så länge har stått ut med detta hemska som har förekommit i så många årtionden och århundraden? För mig personligen är det egentligen en fråga om tradition. Det är onödigt att genomföra en massa reformer, som inte har någon praktisk betydelse, i synnerhet när det gäller former som bryter gamla traditioner. Några skäl för att föreslå en sådan ändring har jag faktiskt haft väldigt svårt att finna.

Utgångspunkten för bedömningen är väl förståelse och respekt för olik-tänkande. Jag kan därför dela den kritik som med visst fog kan framföras mot att den nuvarande ordningen egentligen inte innebär att man ställs inför två likvärdiga alternativ. Det är en viss preferens för eden, och därför har vi i utskottsmajoriteten tyckt att man borde kunna tänka sig en justering så att det verkligen blir två likvärdiga alternativ, som människor har att välja mellan. Det är rätt som herr Lundgren säger att de flesta remissinstanser – även ärkebiskopen – har tillstyrkt detta förslag. Jag föreställer mig att det kan vara på det sättet att man inte skulle själv ha tagit initiativ till någon förändring, men när man får ett förslag om ändring så tycker man inte det finns anledning att motsätta sig det. Man menar att frågan inte är så väldigt stor.

Jag tycker emellertid att ärkebiskopens uttalande ger uttryck för en fantastisk uppgivenhet om hoppet för religionen i det här landet. När han konstaterar att samhällsutvecklingen nu har gått så långt att det liksom inte längre spelar någon roll, är det väl att ge upp i den primära funktion han har som ärkebiskop. Jag tycker därför att hans remissyttrande i den del det har redovisats i propositionen inger en viss förvåning.

Sedan vill jag till herr Lundgren säga att utskottsmajoriteten stöder sitt ställningstagande inte enbart på ett domkapitel utan på kyrka-statutredningen, som ju själv föreslog att man skulle ha en sådan här valfrihet. Jag tror faktiskt, trots vad herr Lundgren sade, att för hundratusentals människor i det här landet framstår eden som en betydligt allvarligare sak än en försäkran på heder och samvete.

Nu utvecklade herr Lundgren Bergspredikan och dess innebörd, och jag är inte lika kunnig som herr Lundgren så jag har litet svårt att gå i svaromål, men min slutsats blir ändå: Om man skulle följa Bergspredikan, dvs. att det skulle räcka i och för sig med ett ja eller ett nej, varför skall man då ha en försäkran? Vad är det för skäl att över huvud taget ha någon form av ed eller försäkran, om man bara skall hålla sig till Bergspredikan?

Sedan vill jag, herr talman, säga att jag tycker att vi här har ett uttryck för den sekulariseringsprocess som vi har upplevt i det här landet under

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

flera år. Jag har roat mig med att notera några få exempel på åtgärder som regeringen har vidtagit i sekulariseringssyfte.

Kristendomsundervisningen togs bort som ämne på skolschemat, trots att det hade varit en namninsamling som samlat oerhört många underskrifter.

Morgonbönen togs bort i skolorna och ersattes av en samling.

Nej blev det till kristna förskolor.

Nej blev det till kristna skolor.

Hädelseparagrafen slopades.

Det senaste jag kunnat notera är förbudet mot att läsa bordsbön på daghemmen – det ansågs stötande.

Jag kan inte hjälpa, herr talman, att jag tycker att det är onödigt att vara så väldigt rädd för det religiösa inslaget i människors tillvaro. Jag tror faktiskt inte att det behöver vara så farligt som man får intryck av när man hör herr Lundgren.

Det kan också finnas anledning att diskutera språkbruket, om man skall förändra ordet försäkran och kalla det för ed. Ordet ed har av månghundraårig tradition innebörden av försäkran inför Gud den allsmäktige. Nu förändrar man språkbruket så att man med ed numera menar något annat.

Till slut vill jag säga, herr Lundgren, att jag tycker att det är synd att vi i framtiden säkert kommer att få uppleva, om regeringens förslag går igenom, att de gamla fina biblarna från Gustav Vasa och från Karl XII kommer att försvinna från våra domstolar. Är det nödvändigt? Det kanske kommer ett cirkulär från domstolsverket som talar om att nu skall de i stället förvaras i ett bibliotek eller på något annat ställe.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till vad justitieutskottet hemställt i sitt betänkande.

Herr LUNDGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Först något om nämndemannauppdragets politiska karaktär. Låt mig säga att jag tycker det var något osmakligt att fru Kristensson i repliken till mig blandade in situationen i de kommunistiska länderna. Jag tycker nästan att fru Kristensson borde be mig om ursäkt på den punkten. Jag har ingenting med de ideologierna att göra.

Det skall inte vara en ensidig sammansättning bland nämndemännen, och därför skall det finnas möjlighet till proportionellt val. Om detta är vi ju överens, fru Kristensson. De politiska värderingarna kommer självklart in på den punkt som fru Kristensson själv nämnde, nämligen synen på brottets följder. Det är vi – det är jag övertygad om – överens om att vi har olika uppfattningar om.

Angående eden sade fru Kristensson att den för henne närmast bara var tradition. Men skall man bevara en tradition som är felaktig? Jag hoppas att jag i mitt första inlägg kunde klargöra också för fru Kristensson att jag som kristen finner detta oacceptabelt och felaktigt. Jag är inte på något sätt rädd för religiösa inslag, men de religiösa inslagen skall

vara på rätt plats. Jag hoppas sannerligen jag har förklarat, inte minst genom de avslutande funderingarna i mitt anförande, hur barockt och bakvänt jag tycker det är när Bibeln med förlåtelsens evangelium ligger på domarens bord. Det är på tvärs, fru Kristensson, emot en kristen syn. Ärkebiskopen tycker inte att saken är så stor, tyckte jag mig höra att fru Kristensson sade. Jo, det tycker han och biskopsmötet sannerligen när de argumenterar med hjälp av Bergspredikans femte kapitel. Det är icke något svagt argument utan det är ett synnerligen tungt argument.

Så sade fru Kristensson någonting om att stat-kyrka-beredningen hade tillstyrkt förslaget med alternativ. Det är visserligen sant, men de allra flesta remissinstanserna avstyrkte detta och ville alltså gå längre. De ville gå så långt som ärkebiskopen förordade, nämligen att alternativ icke skulle förekomma. Ärkebiskopen, fru Kristensson, har t. o. m. sagt att det icke heller skall förekomma vittnesed i kyrkliga sammanhang.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Som jag sade förut och som även herr Lundgren sagt är vi helt överens om den nya valordningen för nämndemän, så det är inte om detta striden står. Striden står om vad reservanterna egentligen menar med formuleringen att med nämndemannauppdraget skulle vara förenat ett visst politiskt ansvar.

Jag sade i mitt inlägg att nämndemännen självklart har betydelse bl. a. när det gäller att göra bedömningar i fråga om påföljdssystemet. Det är en sak. En helt annan sak är att de icke har ett politiskt ansvar att redovisa för – att de följt en viss politisk linje i samband med sitt uppdrag. Det gäller att välja formuleringar som blir klara och entydiga. Det är väl inte underligt, tycker jag, när man läser reservanternas formuleringar och framför allt när man hörde herr Lundgrens inlägg i debatten tidigare där han menade att den gamla myten om att nämndemännen skulle vara opolitiska vid fullgörandet av ett uppdrag var något så väldigt konservativt. Då tycker jag verkligen man har anledning leda tankarna till öststaterna där domarna har ett klart politiskt ansvar.

Det är en vital fråga, herr Lundgren, och jag är tacksam om jag får tolka herr Lundgrens senaste inlägg så att ni egentligen bara menar det även jag sagt i mitt inlägg, nämligen att lekmannadomarna har en roll att spela, exempelvis när det gäller diskussioner i påföljdsfrågor, bevisvärderingsfrågor och andra sådana saker. Men en helt annan sak, det vidhåller jag, herr talman, är att de icke har ett politiskt ansvar som behöver redovisas för deras valkorporation. De skall fullgöra sitt uppdrag efter lagar och förordningar, och skall man ändra rättstillämpningen så är det på riksdagen som lagstiftande myndighet detta ankommer.

Herr LUNDGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Kristensson hade den dåliga smaken att fortsätta att hänvisa till öststaterna. Vi är alltså, fru Kristensson, överens om

att det i vår öppna demokrati är riktigt att begära proportionella val. Fortsätt inte med insinuationerna om öststaterna.

Vi har i vår reservation sagt att det är ett politiskt ansvar, men inte på samma sätt som politiskt ansvar i andra sammanhang. Därmed har vi klargjort även det jag sade i min förra replik, nämligen att det då det gäller påföljden är oerhört viktigt vilken samhällssyn och människosyn vi har. Det kommer fram bland de politiskt valda nämndemännen. Inte är det väl så, fru Kristensson, att något parti utser en nämndeman som inte tillhör partiet eller som man vet har värderingar som avviker från det partiets. Så fungerar det inte. Man väljer naturligtvis partivänner vilkas värderingar överensstämmer med ens egna. Att vi är överens om proportionella val innebär ju, fru Kristensson, att vi är överens om att det skall vara politiker som väljer politiker.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jo, det är säkert riktigt att man väljer partivänner till nämndemän, men jag tror inte heller det är så sällsynt att man väljer personer om vilka man inte direkt vet vilken politisk uppfattning de har utom att man vet att de är rejäla och bra personer.

Inte heller om detta står emellertid striden, utan vår diskussion avser vilket slag av politiskt ansvar som herr Lundgren egentligen menar. En sak är att man är vald av en politisk församling, som jag har sagt, och en sak är att man kanske t. o. m. själv är partipolitiker. Men en helt annan sak är det politiska ansvar inför sin valkorporation som man skall ha.

Nu säger herr Lundgren att det inte är samma politiska ansvar som man har i ett annat politiskt förtroendeuppdrag. Då skulle jag vilja veta vilket ansvar man har och på vilket sätt det skall ta sig uttryck. Jag vidhåller att jag måste få en klar precisering på den punkten. Annars svävar jag fortfarande i okunnighet om denna för vårt rättsväsende så grundläggande fråga.

Herr talmannen anmälde att herr Lundgren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr RANESKOG (c):

Herr talman! Jag ber att kortfattat få yttra mig om ärendet ed och försäkran.

Riksdagen har i dag att ta ställning till frågan om edgång eller sanningsförsäkran på heder och samvete. Den förskjutning som skett hos vårt folk i inställningen till religiösa begrepp ger motivation och anledning till översyn av sanningskriteriets formulering.

Eftersom vittnesedens utformning inte får påverka sanningskriteriet vid domstol och då ed och försäkran – enligt utskottet – är likvärdiga begrepp, så har utskottet funnit det vara dags för omskrivning av vitt-

nesedens utformning.

Då den avgörande faktorn är att den hörde skall hålla sig till sanningen och endast sanningen, så är uttrycket ed eller försäkran lika bindande. Ty vem kan tänka sig ett fungerande rättsväsende utan sanningskriteriet?

Utskottet ger även till känna att det saknas anledning att ta bort den valfrihet mellan ed och försäkran som rättegångsbalken erbjuder. Det är synonymiteten mellan uttrycken som är det väsentligaste.

Det religiösa inslaget är ingalunda ställt åt sidan i en edlig eller en på heder och samvete avgiven försäkran. Våra förfäder visste en hel del om detta när de för flera århundraden sedan författade den första landskapslagen, Västgötalagen. Där skrev man som bekant in: "Kristus är den främste i vår lag".

Vad betyder då Kristus i lagen? Jo, Sanningen, liksom Han i allt är den personifierade sanningen. När en människa ställer sig i sanningens centrum så står hon i den mest äkta av alla religiösa positioner. Här menar jag att herr Lundgren gör en volt som inte tjänar någonting till. Han kommer inte ur den religiösa situationen, för den sitter inte i edsformuleringen, utan i sanningen. Tänk på det, herr Lundgren!

Med mitt synsätt kan jag utan tvekan säga till avlämnarna av motionen 45, att de kan känna sig trygga ur religiös synpunkt med den skrivning som utskottet har givit till känna. Våra bedyranden genom den ena eller andra formuleringen har föga värde om vi inte ger sanningen rum. Här vill jag återropa vad herr Lundgren själv har anfört men nyttja det på annat sätt, och min teologiska tolkning överensstämmer mer med fru Kristenssons.

Låt mig med Skriftens egna ord få understryka detta. När Vår Herre höll sin uppmärksammade bergspredikan sade han:

"Ytterligare haven I hört att det är sagt till de gamle: 'Du skall icke svära falskt' 'Du skall hålla din ed inför Herren.'

Men jag säger eder att I alls icke skolen svärja, varken vid himmelen, ty den är 'Guds tron',

ej heller vid jorden, ty den är 'hans fotapall', ej heller vid Jerusalem, ty det är 'den store konungens stad';

ej heller må du svärja vid ditt huvud, ty du kan icke göra ett enda hår vare sig vitt eller svart;

utan sådant skall edert tal vara, att ja är ja, och nej är nej. Vad därutöver är, det är av ondo."

Här passar fru Kristenssons tolkning in perfekt.

Edsformuleringen är inte det avgörande, utan så mycket mer att människan håller sig till sanningen.

Herr talman! Med dessa erinringar ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten 3 beträffande ed och försäkran.

Jag vill tillägga att jag är ganska förvånad över herr Lundgrens sätt att agera. Han gör anspråk på att vara mera klarsynt än alla andra kristna kamrater i denna kammare, att vara bättre än alla andra kristna kamrater i denna kammare, att vara politiskt mera rätt förankrad än alla andra

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

, kristna kamrater i denna kammare.

Jag känner igen tonen och tendensen. Men det vill till mycket för att kunna svara mot detta, herr Lundgren.

Herr LUNDGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Till pastor Raneskog vill jag framföra några enkla, teologiska funderingar utan att svara på de små insinuationer som också han behagade komma med. Låt mig i all stillhet säga så här.

Både brott och skuld är försonade i Kristus och kan därför inte spela någon roll i straffrätten. Det är ur kristen synpunkt inte för någon skuld man straffar. Men teologin har ofta försvarat straffet och därmed motiverat ett utstötande av människor ur gemenskapen.

Teologin borde gå en annan väg. Den borde inrikta sig på tolkning av både brott och brottspåföljd som ett uttryck för den mänskliga gemenskapens kristillstånd.

Det finns nämligen, herr Raneskog, alltid en historia före brottet, och den rör sig på det medmänskliga och samhällseliga planet. Men för detta som ligger före brottet fälls det inga andra domar än orsaksförklaringar, och sådana är inte domar i straffrättslig mening.

Den laglydiga människan kan utan att överskrida lagens gränser överskrida den mänskliga etikens gräns och beröva en annan människa hennes värde och värdighet.

Teologin borde ägna stort intresse åt den mänskliga gemenskapens kristillstånd i stället för att ensidigt försvara straff och skuld bara för lagöverträdaren.

Teologin borde klargöra att man inte kan få en människa att fungera som subjekt genom att behandla henne som objekt.

Herr RANESKOG (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundgren tycks tro att han hamnar på ett vanligt läsarmöte när han kommer till domstolen. Vid ett sådant möte tillämpas budet om nåd och försoning. Där beskärs människan absolution när hon bekänner sin synd och skuld, och om det är en bekännelse av annan art såsom bikt går hon till personlig befrielse utan skuldbelastning.

Men jag tror att herr Lundgren fullständigt har tappat bort vad vi talar om i kväll. Vi talar om att stå inför domstol och inför allmän lag få redogöra för sitt fögderi. Där är det sanningen och endast sanningen som gäller, och där måste fallet utredas. Om det sedan kommer in en human och fin människobehandling är det väl inget fel i det. Men det börjar inte så, och kan inte vara så i ett samhälle. I all synnerhet om det är som herr Lundgren gjort gällande tidigare, att man skall lösas från alla religiösa begrepp, då begriper inte jag hur herr Lundgren skall klara upp sin egen tolkning vare sig av teologin eller av svenskt rättsväsende. För nu står herr Lundgren emot väggen.

Herr LUNDGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi talar om vittnesed eller sanningsförsäkran, herr Raneskog. Jag har försökt förklara att det kristna inslaget – där delar jag alltså uppfattning med ärkebiskopen och andra kristna remissinstanser – inte hör hemma här. Man missuppfattar de begrepp som ligger i att ha gemenskap med Gud när man plockar in Bibeln i det sammanhanget.

Vad gäller läsarna: Det är inte så dumt, herr Raneskog, om läsarna – och andra kristna också naturligtvis – försöker fundera över att budskapet om Kristi försoning också gäller utanför bönehuset.

Herr RANESKOG (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att jag når fram, för herr Lundgren fattar inte vad det är fråga om. Det är nämligen så att om en människa har överträtt svensk lag, skall domare och vittnen ta reda på hur det förhåller sig med överträdelsens art. Men man går inte in i förväg med den procedur som innebär att man slätar över. Den skall komma efter, om det som är rätt och ordning över huvud taget skall ha sin gång. Man får helt enkelt sätta 1 före 2 och 2 före 3. Då får vi ordning på den här ekvationen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag hade tänkt säga några få ord om en av de frågor som varit föremål för reservation, nämligen edens utformning i fortsättningen. Men innan jag gör det kanske jag får säga litet om det som herr Lundgren tog upp i början av sitt anförande, nämligen valet av nämndemän.

Såväl herr Lundgren som utskottets värderade ordförande har här deklarerat att vi varit fullständigt eniga i utskottet när det gäller val av nämndemän. Det fanns ingen som helst dissonans mellan oss. Vi var fullständigt eniga hela tiden. Men under slutbehandlingen – innan vi var riktigt färdiga – framförde herr Lundgren funderingar om att formuleringen när det gäller sambandet med de politiska partierna inte var riktigt i överensstämmelse med hans uppfattning. Men vi fick aldrig någon klar bild av hur han ville ha det hela formulerat. Hade vi fått det är jag övertygad om att vi hade kunnat skriva ihop oss – och då hade vi sluppit den mycket olyckliga diskussion som vi fått här i kväll och som jag tycker är utomordentligt onödig. Jag tror att vi i själ och hjärta är ganska eniga på den här punkten, herr Lundgren. Vi vet allesammans att i domarsammanhang, när man skall sitta med i en domstol, gäller inte den politiska hemvisten längre. Då är det sanningen och verkligheten som måste fram och ingenting annat. Det måste vi hålla på oavsett varifrån vi kommer politiskt.

Också domareden måste stå över det politiska hemvistet, och på den punkten får det inte finnas minsta tvekan, herr Lundgren. Om man lägger upp debatten på det sätt som herr Lundgren här gör, kan man lätt ge intrycket att det finns viss tveksamhet i det fallet, och det vore utomordentligt olyckligt om ett sådant intryck skulle skapas. Nu tror jag inga-

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

lunda att herr Lundgren menar det – jag känner honom för väl för att tro honom om det – men hans uppläggning av debatten gör att man möjligen kan komma fram till den slutsatsen, och det är det som jag tycker är så utomordentligt olyckligt.

När man sitter som nämndeman gäller det att ta ställning både till skuldfrågan och till påföljdsfrågan, och det är ställningstagandet i skuldfrågan som jag nu har debatterat. Det är på den punkten som det som jag nu har sagt måste tillmätas så stor betydelse. En annan sak blir det när vi kommer över på påföljdsfrågan. Då det gäller frågan om den tilltalade är skyldig till åtalad gärning eller inte får naturligtvis inga politiska värderingar spela in på mitt ställningstagande. En helt annan sak kan det givetvis vara när det gäller påföljdsfrågan. I valet av lämplig påföljd för den som befunnits skyldig kan givetvis nämndemannens kriminalpolitiska inställning och synsätt ha betydelse. Hade herr Lundgren spaltat upp problemet på det sättet i sin reservation, hade resultatet blivit ett helt annat.

Naturligtvis måste man också när det gäller påföljdsfrågan hålla sig inom ramen för gällande lagstiftning och de alternativ som den ger. Men jag kan tänka mig att jag som liberal kan ha en annan kriminalpolitisk uppfattning – grundad på min liberala grunduppfattning – än en kollega i nämnden som har en annan politisk uppfattning. Det är av det skälet som vi är så angelägna om att ha en allsidig politisk representation i nämnden. På den punkten finns inga delade meningar. Om det skulle gälla att lägga större vikt vid detta, herr Lundgren, vill jag säga att jag inte alls är främmande för de tankegångarna. Tryck gärna hårdare på att det skall vara en allsidig politisk sammansättning bland nämndemännen, men lägg inte upp det på det sätt som här skett.

Jag vill också, som sagt, något beröra den andra frågan. Dock skall jag inte behandla den ur teologisk synpunkt. Jag är fullt medveten om att det finns mycket delade meningar på kristet håll i den här frågan. Jag har också medverkat till en ändring av skrivningen på den punkten för att inga missförstånd skulle uppstå.

I propositionen och i motionerna 1975:449 och 1975:1106, som väcktes i början av 1975 års riksmöte, föreslås att det religiösa inslaget i vittneseden och andra legala edsformulär skall tas bort och att eden i sin nuvarande form skall ersättas med en utfästelse på heder och samvete, som dock enligt propositionen bör betecknas som ed.

Departementschefen hänvisar i propositionen till att det numera i vårt land finns en betydande opinion, som är positiv till ett borttagande av det religiösa inslaget i edsformuläret och till att förslaget har tillstyrkts av en mycket stor majoritet bland remissinstanserna – även av ärkebiskopen, som herr Lundgren här framhållit. I fortsättningen bör enligt förslaget den högtidliga utfästelsen lämnas på heder och samvete. Likväl bör, som jag nyss sade, begreppet ed bevaras enligt propositionen.

Jag delar för min egen del uppfattningen att det finns en opinion i vårt land som är positiv till ett borttagande av det religiösa inslaget i

edsformuläret och att det därför är naturligt för många att i stället lämna en utfästelse på heder och samvete. De som har den uppfattningen skall självfallet få göra det. På den punkten finns det inga delade meningar inom utskottet.

Men det finns också en betydande grupp människor i vårt samhälle som fäster stor vikt vid att få avlägga eden enligt den gamla lydelsen. Jag kan inte finna någon som helst anledning att hindra dem som av olika skäl vill använda denna lydelse från att följa sin övertygelse. Vad skulle det finnas för skäl till det? Även jag förutsätter att utfästelsen på heder och samvete kommer att bli den normala formen, som de flesta kommer att använda. Båda möjligheterna bör enligt min mening stå öppna. Det innebär då inget tvång att välja det ena eller det andra alternativet. Denna möjlighet är uttryck för en valfrihet som vi är angelägna att slå vakt om och som enligt mitt sätt att se är av stor vikt även i detta sammanhang. Det finns såvitt jag förstår ingen anledning att tvinga någon att välja en form för eden som personen i fråga själv ogillar. Förslaget i propositionen och reservanternas yrkande tar enligt min mening alltför liten hänsyn till oliktänkande, enär förslaget måste anses innebära ett förbud mot att använda den gamla lydelsen.

Jag medger att en sådan ordning som den utskottsmajoriteten föreslår kan medföra vissa praktiska problem, men de är inte av den storleksordning att de kan få utgöra hinder för valfrihet och hänsyn till den enskilda människans egen uppfattning. Det måste vara en mycket enkel åtgärd att tillhandahålla den som skall avlägga ed båda alternativen.

F. n. finns en valfrihet av det slag jag här talar om men med ett visst företräde för ed enligt den gamla lydelsen på så sätt att initiativet till dess utbytande mot försäkran lagts hos den som skall höras. Utskottet anser att det företrädet är omotiverat, och jag har ställt mig bakom den uppfattningen. En ändring bör därför komma till stånd. Den som skall avlägga ed skall upplysas om att han eller hon fritt får välja mellan de båda alternativen. Ett lagförslag med sådan innebörd bör därför, som utskottet framhåller, utarbetas i regeringens kansli och föreläggas riksdagen under innevarande riksmöte.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Till att börja med en kort kommentar till herr Westbergs resonemang om nämndemännen.

Herr Westberg sade för det första att jag var ensam reservant, att det var min reservation. Jag vill då för kammaren tala om att det inte är endast min reservation utan att det är hela den socialdemokratiska gruppens reservation. Det har råkat bli ett tryckfel, men rättelse har utdelats till alla kammarens ledamöter. Det är alltså en samlad socialdemokratisk reservation.

För det andra sade herr Westberg att om Lundgren hade gjort klart för utskottet hur han egentligen menade hade vi kanske kunnat skriva

ihop oss och blivit överens. Saken är den att vid utskottssammanträdet yrkade jag på de ändringar som nu ingår i den socialdemokratiska reservationen 1. Om herr Westberg i Ljusdal inte följde med när jag framställde detta mitt yrkande kan jag inte rå för det, men jag framförde precis de ändringsförslag på utskottssammanträdet som nu framgår av denna socialdemokratiska reservation.

Angående eden sade herr Westberg att han inte förstod varför här inte skulle finnas alternativ. Men, herr Westberg, det finns många människor med olika livsåskådningar i ett pluralistiskt samhälle som vårt. Det finns kristna människor, det finns människor med en annan form av religion än kristendomen och det finns människor som icke alls bekänner sig till någon religion. I så fall borde det ju ges möjlighet att välja mellan mer än två alternativ, men det är inte rimligt att ha ytterligare alternativ för muhammedaner och utövare av andra religioner. Heder och samvete – det är någonting gemensamt för alla människor, det begriper vi oss alla på. Har vi som kristna eller anhängare av andra religiösa åskådningar behov av att tala med vår Herre eller den Gud som vi dyrkar, kan vi sannerligen klara av det utan ett domstolsformulär.

Låt mig också få säga att orsakerna till att vi menar att det inte skall finnas alternativ är åtminstone tre. För det första har ärkebiskopen – och vi stöder honom – av kristna skäl avvisat tanken på alternativ. För det andra bör vi tänka på invandrare som har annan religion. För det tredje – och det är inte heller oväsentligt – måste vi fråga oss, hur människor egentligen upplever en domstolssituation när det första de har att göra är att bekänna om de vill avlägga eden inför Gud eller ge en försäkran på heder och samvete. Att blanda in ett religiöst ställningstagande just innan man går att bli dömd tycker vi inte är särskilt sympatiskt, för att uttrycka oss lindrigt.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta är en samlad socialdemokratisk reservation, säger herr Lundgren. I det tryck jag har – något annat tryck har jag inte hittat – står endast herr Lundgren upptagen som reservant. Om det så småningom har blivit en samlad reservation är det ju bra, men detta att det bara fanns ett namn från början visar ändå hur osäker man var på ett tidigt stadium. Om jag får tolka det här som det står, finner jag en viss osäkerhet om vart man egentligen vill komma. Men det kan hända att jag får någon förklaring som rättar till det. Det är möjligt att det går att hitta en sådan. Det här är emellertid en sak vid sidan om. Sakinnehållet i min argumentering var väsentligt viktigare – den gällde nämligen huruvida det skulle komma politik in i domarsituationen eller inte.

Sedan säger herr Lundgren att skall man ha alternativ så borde man ha en lång rad sådana. Men om herr Lundgren menar att det vore ännu bättre med flera valmöjligheter, så skall man väl ändå inte avstå från det goda därför att det finns något som är ännu bättre. Jag tycker att

det är väsentligt att de här två alternativen finns, för det ger människorna frihet att välja, och jag tror att det är något som vi kan kosta på oss. Varför skall vi tvinga människor att använda någonting som de inte gillar? Har de möjligheter att välja, får de själva avgöra vilken väg de önskar gå.

Herr LUNDGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara för ordningens skull få reda ut att herr Westberg i Ljusdal för det första tydligen inte riktigt följer med på utskottssammanträden och för det andra inte läser de rättelskartonger som delas ut till kammarens ledamöter.

Vid det sammanträde då frågan behandlades – och det framgår av protokollet i utskottet – var den socialdemokratiska gruppen från början helt enig i denna fråga.

Herr OLSSON i Timrå (s):

Herr talman! När riksdagen nu behandlar förslaget om införande av proportionella val av nämndemän, enligt regeringens proposition nr 64, så skulle det kanske förvåna om jag inte tog till orda.

Timrå kommun blev ju riksbekant när kommunfullmäktige valde enligt majoritetsprincipen då åtta nämndemän omvaldes till Sundsvalls tingsrätt, som sammanlagt har 75 nämndemän verksamma. Timrå var visserligen inte ensamt om att förela nämndemansvalet enligt majoritetsprincipen, utan såvitt jag vet var det fyra kommuner i landet som valde enligt samma princip. En av dessa valde enbart centerpartister, men det blev inte lika uppmärksammat som när vi valde enbart socialdemokrater. Jag är emellertid övertygad om att den kommun som valde enbart centerpartister gjorde det av samma skäl som vi som valde socialdemokrater.

Det kan vara nödvändigt att i sammanhanget påpeka att samtliga åtta omvalda är väl förtrogna med sina uppdrag och är geografiskt spridda i kommunen. De representerar också olika yrkesgrupper. Den nämndeman som hade den kortaste mandattiden hade varit verksam i sex år tidigare, och den som varit med längst hade 18 år bakom sig som nämndeman. Samtliga har skött sina uppdrag utan klander. Av de åtta är fem manliga och tre kvinnliga. De representerar följande yrken: metallarbetare, lantbrevbärare, jordbrukare, egen företagare, fabriksarbetare, hemsamarit, hemmafru och biblioteksföreståndare. Socialdemokraterna har 28 mandat av de 49 fullmäktige. De åtta omvaldes med stor majoritet. Ingen fick mindre än 33 röster. Av de övriga fick ingen mer än tolv röster.

De valda fyller de krav som skall ställas på en nämndeman, nämligen egenskaper som rättrådighet, gott omdöme och allmän livserfarenhet.

Man kan självfallet diskutera vad som skall läggas in i ett valsammanhang. Men tar man i betraktande att det valdes ungefär 5 500 nämndemän i hela landet vid det tillfälle när vi valde åtta socialdemokrater

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

och att de flesta valdes enligt den proportionella valmetoden, så blir ju bilden en helt annan. Skulle vi ha valt enligt den proportionella metoden så skulle vi ha tre nämndemän för mycket. Jag har gjort en undersökning och konstaterat att folkpartiet har ungefär 195 mandat för mycket när det gäller nämndemän om vi skall följa proportionaliteten. Dessa mandat skulle väl i så fall delas på centern och moderaterna.

Herr talman! Jag tror mig om att kunna sova lugnt om nätterna, och det gör vi nog alla utpekade socialdemokrater i Timrå kommunfullmäktige. Jag tror inte heller att rättsväsendet i det här landet blivit skakat av att vi har två eller tre centerpartister för litet i antal bland nämndemännen.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det gläder naturligtvis oss alla att herr Olsson i Timrå sover gott om nätterna. Men jag undrar om han inte somnade till litet i fullmäktige i Timrå också vid det där tillfället.

Det var emellertid inte det vi skulle tala om, och jag skall bara ägna mig åt detta med ed och sanningsförsäkran. Jag har en viss erfarenhet av det i min verksamhet. Det finns nämligen andra eder än de som avläggs av domare, nämndemän och vittnen. Det finns någonting som kallas för utmätningssed och bouppteckningssed i konkurs som kronofogdar sysslar en del med.

Det händer då att det kommer en person som på en papperslapp skrivit upp allt vad han äger – det kanske är en dragkärra och gångkläder. Då skall han med två fingrar på den heliga skrift inför Gud den allsmäktige och hans heliga ord styrka att han äger bara denna dragkärra och dessa gångkläder. Det finns där en brist på proportioner som jag tycker är litet skrämmande och som borde vara oacceptabel i synnerhet för de övertygat troende.

Nu talade herr Westberg i Ljusdal bl. a. om att man skulle kunna välja i sådana här fall. Som jag ser det är det en valfrihet som sätter en person i en tvångssituation. Det är inte alltid bra att välja, i synnerhet inte i denna situation – jag tror att herr Lundgren var inne på det – när en människa kommer inför domstol. Det är ganska pressande för många, och då skall denna person ögonblickligen bli tvingad att välja på ett sätt som väl ändå avslöjar om han är troende eller icke troende, vilket många människor drar sig för att göra. Jag tycker inte det är någonting som man behöver dra sig för, men det gör som sagt väldigt många människor.

Varför tvinga dem att göra på det här sättet? Det enda som är viktigt i denna situation är att människor talar sanning, och korrelerat till det är ju brottsbalkens 15 kap. om mened och inte åkallande av några högre makter.

Det är inte rätt att sätta en människa i den här tvångssituationen. Jag undrar t. o. m. om det är riktigt kristet att sätta en människa i en tvångssituation som många, många inte vill bli försatta i.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen 2.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det exempel som herr Sjöholm anförde lät väldigt illa, det måste jag säga. Men det är väl inte så särskilt mycket bättre att man svär på heder och samvete. Heder och samvete – det är mycket allvarliga ting det, och det är utomordentligt illa om någon svär på heder och samvete och sedan far med osanning. Jag tycker att båda delarna är något mycket klandervärt.

Herr Sjöholm säger att det inte alltid är bra att välja, att vara tvingad att välja. Jo, men om man har bara en enda möjlighet är man tvingad att acceptera den. Då är man tvingad att välja en form även om man ville ha en annan. Det blir ett absolut tvång. Har man chansen att välja mellan två former är det någonting helt annat.

Och när herr Sjöholm säger att man på det här sättet måste avslöja om man är kristen eller inte – kanske sade han troende eller inte – så är det en stor missuppfattning. Det har ju här i debatten på skilda sätt framgått att man från kristet håll ser väldigt olika på dessa ting, och det är flera som utifrån religiösa eller kristna förutsättningar inte vill använda den gamla lydelsen. Något avslöjande på den punkten kan det knappast bli, för det är delade meningar över lag. Denna motivering tycker jag alltså inte håller.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Westberg i Ljusdal missförstod mig över hela linjen. Det är inte alls klandervärt att begära att människor skall tala om vad de har och äger. Det är tvärtom nödvändigt för att de inte skall gömma undan sina grejor. Men jag menade att det var en brist på proportioner, när den där mannen kanske ägde en dragkärra men skulle svära på Bibeln och inför den högste. Det är en brist på proportioner som jag tycker är mycket underlig.

Sedan sade herr Westberg att om det bara finns en möjlighet så blir det ett tvång. Nej, jag talade om tvånget att välja inför människor som sitter och hör på, att alltså avslöja sin tro eller sin bristande tro. Så uppfattas det nämligen av människorna som sitter i tingssalen. Den som inte vill svära på Bibeln är vad människor kallar för en hedning. Han tror helt enkelt inte på Gud. Och det tycker många människor är klandervärt. Det gör inte jag, men det hör kanske inte hit. De som sitter i tingssalen uppfattar det så, och en sådan situation skall man inte försätta en människa i. Det är alldeles onödigt. Det enda viktiga är att vederbörande talar sanning, och det gör han lika bra – eller i många fall kanske bättre – när han talar på heder och samvete. Det är också någonting som alla begriper, som herr Lundgren sade, och som de flesta människor respekterar. Det räcker med det. Varför skall man ha något extra därutöver? Det är alldeles onödigt.

Jag tycker helt enkelt att det strider mot kristen anda att försätta en människa i en situation som väldigt många vill undvika att bli försatta i.

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta är väl också en fråga om hur man ordnar det rent praktiskt. När man kallar ett vittne kan man mycket väl låta vederbörande få veta vilka valmöjligheter som finns, så att han i förväg är införstådd med vilken lydelse han vill välja. Då behöver han inte välja inför domstolen. Han anmäler bara när han kommer att han vill tala under sanningförsäkran eller under ed enligt den gamla lydelsen. Då anmäler han bara det. Så där tror jag att man kan ordna det praktiskt mycket bra.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Men, herr Westberg, de som sitter i tingssalen märker ju vilket han gör, när han än har valt.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Jag kanske återkommer till det senare i mitt anförande, men låt mig redan nu säga att vad herr Sjöholm sade är alldeles riktigt. Det är just så man ofta uppfattar det inte bara ute i rättssalen utan också, och ofta mer, bland de nämndemän som sitter tillsammans med vederbörande.

Carl-Eric Lundgren har visserligen här på ett kraftfullt och engagerat sätt talat för reservationen 2, men jag vill ändå kommentera den något. Det gäller punkten 3. Men när det gäller punkten 1 nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationen.

Det är inte första gången som frågan om ed och försäkran är uppe i riksdagen. Astrid Kristensson frågade Carl-Eric Lundgren varför han hade stått ut med att ha det på detta sätt. Det har ju varit så här i flera hundra år, tyckte jag att Astrid Kristensson sade. Då vill jag säga att det är ändå inte så länge sedan som det knappast var möjligt för en av arbetarrörelsens folk att bli vald till nämndeman. Då skulle man vara jordägande och allt vad det var. Och då kunde man ju alls inte påverka t. ex: edsformuleringen. Men sedan jag nu ändå har haft någon möjlighet att göra det har jag tagit upp denna fråga.

Tillsammans med några kamrater i dåvarande första och andra kamraren väckte jag redan år 1966 en motion som avsåg att få vittneseden utbytt mot försäkran. Vi framhöll i motionsyrkandet att det gällde all edgång. Frågan hade då inte aktualiserats sedan slutet av 1940-talet. Utskottet uttalade sig den gången endast för en viss jämkning av formerna för utbyte av vittnesed mot försäkran i syfte att underlätta för vittnena att välja ed resp. försäkran. Och år 1968 genomfördes utskottets förslag, som kunde betecknas som ett halvt steg på väg mot en lösning enligt vår motion. Och propositionen 1975/76:64 som ligger till grund för justitieutskottets betänkande nr 18, som vi nu behandlar, ligger helt i linje med de motioner som vi väckte år 1966 och som vi under den allmänna motionstiden i år har fullföljt i vad gäller den del som återstod.

Den promemoria som i sin tur föregått propositionen har varit ute

på remiss. Även om man här tidigare talat om remissyttrandena vill jag också göra det.

När man studerar de olika remissyttrandena förvånas man över den motion som avgivits av ett par moderater. Alla remissinstanser utom två är positiva till förslaget att det religiösa inslaget i edsformuläret skall tas bort. Som här har påpekats har bl. a. ärkebiskopen tillstyrkt det. Men motionärerna anser att propositionen, och alltså även vår motion, utgör "ett steg i en sekulariseringsprocess som pågått i Sverige en längre tid och siktar mot avlägsnandet av allt som erinrar om vårt folks kristna bakgrund, vår nations rötter i Bibeln, vårt kulturarvs förankring i kyrkans traditioner." Hur kan man bara påstå något sådant? Man kan väl inte på fullt allvar mena att ärkebiskopen skulle tillstyrka att edsavläggelse med religiöst inslag avskaffas om den innebar det man påstår i motion nr 45.

Uttrycket "tung remissinstans" användes i en riksdagsdebatt häromdagen. Jag vill påstå att ärkebiskopen är en tung remissinstans i detta avseende, och borde vara det för fler än mig. Ärkebiskopen, liksom bl. a. domkapitlet i Uppsala, har redan vid tidigare tillfällen tillstyrkt liknande förslag, och jag tror inte alls att det är därför att han anser att det är en liten fråga eller därför att han nu blivit ställd inför frågan och funnit det bäst att svara så. Han har haft liknande frågor framför sig tidigare och då var också Uppsala domkapitel inkopplat och yttrade sig, liksom för resten Moderata ungdomsförbundet och, tror jag, Folkpartiets ungdomsförbund.

För övrigt är det just av religiösa skäl som många människor finner det stötande att avlägga en ed där orden "Gud den allsmäktige" och "vid Hans heliga ord" ingår.

I januari månad när vi hade väckt motionen fick jag ett brev med en tidningsartikel där en prästman från Lund hade citerat samma ord ur Bergspredikan som Carl-Eric Lundgren gjorde. Han ansåg att det var riktigt som det står där, och önskade oss lycka till med motionen, som enligt hans uppfattning var helt i linje med den kristna uppfattning som i varje fall han hade.

I andra sammanhang är en försäkran på heder och samvete juridiskt bindande. En sådan försäkran är för de flesta lika allvarlig, kanske t. o. m. allvarligare, än en vittnesed. Varför anses den inte tillräcklig för alla i detta sammanhang?

Anledningen till vårt förslag om en enda formulering som skall vara lika för alla är bl. a. att också den mjukare formulering som vi nu har och som beslutades 1968 ändå skapar en viss osäkerhet och oklarhet om ställningstagandet i valet mellan vittnesed och försäkran, inte minst därför att inställningen till religiösa frågor alltjämt intar en viktig position i paragrafens formulering.

Ett annat skäl till att det andra halva steget från vår motion av år 1968 har följts upp i årets motion är att vittnet ändå själv skall uttala sig och göra sitt val i rätten. Jag vet att funderingar har förekommit

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

om anledningen till valet att avlägga ed resp. avge försäkran, och det skall inte behöva vara så. Jag tycker att herr Sjöholm har helt rätt i vad han sade om detta. Det är verkligen så det uppfattas ibland.

Att vittna eller avlägga ed, t. ex. domared, är ingen religiös handling. Mig förefaller Bibeln vara lika omotiverad i rättssalen som lagboken skulle vara i kyrkan. Fru Astrid Kristensson nämnde att om man tar bort eden ur rättssammanhang får man inte se dessa gamla vackra biblar i rättssalen i fortsättningen. Nej, det kanske man inte får. Men man kunde, i stället för den plats dit fru Kristensson ville förvisa dem, placera dem i olika kyrkor.

Astrid Kristensson undrade varför vi över huvud taget skall ha en försäkran. Om jag inte minns fel är det t. o. m. en del av remissinstanserna som har föreslagit att det skulle räcka med att man bara försäkrar att man skall hålla sig till sanningen. Men juridiskt sett bör man väl ändå ha avlagt denna försäkran på heder och samvete.

Låt mig återgå till justitieutskottet och motioner i hithörande fråga. I fjol motionerade två folkpartister om översyn av rättegångsbalkens bestämmelser om vittnesed och domared. Jag behöver nog inte nämna deras namn. De har nu liksom vi socialdemokratiska motionärer fått bifall till sina förslag genom propositionen 1975/76:64. När jag läser vad utskottet i sitt betänkande nr 8 i fjol sade i anledning av den motionen blir jag ännu mer förvånad över att man från borgerligt håll så enigt sluter upp kring den moderata motionen. I fjol sade nämligen ett enhälligt justitieutskott:

”I likhet med motionärerna anser utskottet att nu gällande ordning i fråga om avläggande av ed är mindre tillfredsställande. Det kan nämligen inte uteslutas att den som skall höras inför rätta saknar kännedom om RB:s regler om utbyte av ed mot försäkran och därför går miste om det för honom kanske mer tilltalande alternativet att få avge sin utsaga under försäkran.”

Jag skulle vilja fråga: Vad är det för valfrihet i sådana fall? Här framgår det väl klart att den valfrihet som man talar om inte alltid fungerar.

Jag fortsätter att citera ur fjolårets betänkande: ”Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang tar upp frågorna till prövning. Någon särskild framställning till Kungl. Maj:t i anledning av motionen är därför inte påkallad.”

Nu har regeringen tagit upp frågan till prövning och avgivit en proposition i enlighet med förslaget. Vad har föranlett sinnesförändringen hos de borgerliga ledamöter som deltog även i förra årets utskottsbehandling? Ett par av de ledamöter som har yttrat sig i dag var inte med förra året – jag såg t. ex. i betänkandet att herr Raneskog vid det tillfället hade ersatts av herr Bengtsson i Göteborg.

Jag skall inte anföra fler argument för reservationen av fröken Mattson m. fl. utan vill med detta yrka bifall till den.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att ett enhälligt justitiekott förra året ansåg att den nuvarande ordningen inte var helt tillfredsställande och att en översyn borde göras, eftersom det f. n. är så att ett alternativ är huvudalternativet. Vi ansåg att departementet kunde göra en sådan översyn utan särskild framställan från utskottet. Men vad gör de borgerliga nu? Jo, vi vidhåller vår uppfattning att det bör vara valfrihet mellan två likvärdiga alternativ. Det var det vi önskade förra året också, och det är det önskemålet som propositionen inte tillgodoser. Den borgerliga utskottsmajoriteten begär alltså i dag en översyn så att det skall bli fråga om två likvärdiga alternativ. Jag uppfattar således vår inställning som helt logisk.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Thunvall säger att alla de borgerliga har slutit upp bakom den moderata motionen. Det är inte riktigt, fru Thunvall. Läs utskottsbetänkandet och se efter om det överensstämmer med motionen! Jag står bakom utskottsbetänkandet.

Herr RANESKOG (c) kort genmäle:

Herr talman! Det kan ligga en viss risk i det här sättet att argumentera, den nämligen att tyngdpunkten flyttas över till edsförsäkringarnas formulering från den fråga det verkligen gäller. Vi är ute efter ett bra sätt att binda människorna vid sanningen när de skall vittna inför domstol. Genom att lägga tyngdpunkten på olika sätt att uttrycka sig i det sammanhanget kommer man hart när bort från verkligheten. Jag kan inte drömma om att man vill laborera med skrivningar när det gäller sanningskriteriet och anse att en viss formulering binder en människa mindre vid sanningen än en annan.

Jag kan inte förstå annat än att utskottsmajoritetens förslag ger oss raka linjer och ett alternativ för varje svensk människa.

Fru THUNVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Varför skall inte en sanningsförsäkran kunna uttryckas på samma sätt av alla? Varför måste en del lägga sina fingrar på Bibeln och svära vid Gud och Hans heliga ord, medan för andra en försäkran skall vara förpliktande. Jag förstår inte varför det skall vara olika värderingar på sanning och sanning.

Jag kan inte heller finna annat än att det i år är en glidning från utskottets sida i förhållande till fjolårets betänkande. Eftersom propositionen nu har framlagts i denna form har man väl även från regeringens sida ansett att man följt utskottets uttalande.

Jag är också tacksam för att vi helt och hållet har vunnit gehör för det som vi krävt i våra motioner sedan många år tillbaka.

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

Herr RANESKOG (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till fru Thunvall att det inte finns någon skillnad när det gäller sanningen. Sanning är sanning och intet annat. Om fru Thunvall lyssnat på mitt anförande hade hon hört att jag sade att det djupaste sanningskriteriet är att Kristus är sanningen och sanningen är Kristus. Jag har också tidigare i kväll sagt att den som vill kränga sig ur det religiösa begreppet i det här sammanhanget krumbuktar sig utan möjligheter att glida där ur, ty vi skall vara i sanningen, och vi är i Kristus när vi är i sanningen.

Jag förstår därför inte hur man kan spilla så många ord på frågan om formuleringen av edsförsäkran. Det är inte där tyngdpunkten ligger, utan det är att vi talar sanning. Jag har gått så långt i kväll att jag säger att vi utan någon försäkran kan ställa oss inför domarskranket, om vi talar sanning.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! Frågan om hur nämndemän skall utses har aktualiserats här i riksdagen vid olika tillfällen och av flera ledamöter. Själv tog jag upp det spörsmålet i en motion under min första riksdag, 1971, och jag har sedan återkommit dels med en fråga till justitieministern i fjol, dels med motionen 1975:20, som behandlas tillsammans med propositionen i det nu föreliggande utskottsbetänkandet.

Anledningen till att formerna för nämndemannaval väckt debatt har varit att någon rätt till proportionellt val av nämndemän hittills inte funnits, varför formell möjlighet förelegat för majoritetsparti att ta alla poster som nämndemän. I de allra flesta kommuner har dock partierna i samförstånd fördelat nämndemannaplatserna proportionellt till resp. partis representation i kommunfullmäktige. I exempelvis min egen hemkommun Sundsvall, där vi har att utse ett femtiotal nämndemän, har det aldrig förekommit några invändningar mot proportionell fördelning, trots att majoritetspartiet – det är socialdemokraterna – enligt hittills gällande lagstiftning skulle ha haft möjligheter att ta alla poster.

Men så rättvist har inte nämndemännen utsetts i alla kommuner. Min vän Stig Olsson i Timrå har ju nyss här beskrivit hur det har gått till i Timrå. Jag förmodar att han menar att det har varit det rätta sättet. Han nämnde själv att Timrå blivit riksbekant genom att socialdemokraterna där utnyttjat lagens möjligheter att tillsätta alla nämndemannaposter. Enligt ortspresen har man i uttalanden i samband med nämndemannavalet i januari 1974 framhållit att nämndemän från det egna partiet skulle döma rättvisare än nämndemän tillhörande andra partier. Trots att en lagändring är aviserad har man nu i samma kommun vid val av valmän för val av fastighetsnämndemän – för, som jag hoppas, sista gången – utnyttjat majoritetsställningen till att ta alla valmansplatserna. Med hänsyn till att man återväljer dem som är väl erfarna, duktiga och representativa, kan det ifrågasättas om det behövs speciella kvalifikationer för att utse valmän för val av fastighetsnämndemän.

De synpunkter som här framförts om att man oberoende av den politiska sammansättningen omväljer de personer som har innehaft uppdraget under en längre tid och säkert skött dem på ett bra sätt är någonting helt främmande för demokratin. Det är ju inte majoritetspartiet på varje ort som bestämmer vilka som skall vara kommunala förtroendemän, utan det beror på väljarna. Efter varje riksdagsval kan vi konstatera att duktiga, flitiga, kunniga och ambitiösa riksdagsledamöter blivit utslagna från riksdagen genom att de trots sin otvivelaktiga duglighet inte fått väljarnas förtroende.

Herr talman! Jag vill uttala min stora tillfredsställelse över att regeringen klart avvisat den uppfattning som socialdemokraterna i Timrå har förfäktat när det gäller val av nämndemän. Förslaget i propositionen gör slut på möjligheterna till majoritetsdominans vid nämndemannavalen i och med att rätt till proportionellt val nu blir lagfäst. Jag är vidare glad över att utskottet enhälligt har tillstyrkt regeringens förslag, även om det råder något delade meningar om motiveringen. Beträffande lagtexten är utskottet dock enigt. Det blir nu slut på förutsättningarna för den s. k. Timrådemokratin vad gäller nämndemannaval. Det är bara att hoppas att lagstiftningen på andra områden medger rätt till proportionellt val även när det gäller taxeringsnämndsledamöter, valdeputerade och andra uppdrag där det är väsentligt med proportionell fördelning, men nu ej föreligger lagfäst rätt därtill.

Lagändringen är väsentlig från två synpunkter – dels för att ge varje parti en rättvis andel av uppdragen, dels för att stärka allmänhetens tilltro till rättsväsendets opartiskhet genom att förhindra ensidig partipolitisk rekrytering av nämndemän. Enligt svensk tradition och enligt grunderna för vår samhällsordning skall rättsväsendet stå över de partipolitiska motsättningarna. Varken regering eller riksdag eller andra politiska organ kan ingripa i domstolarnas verksamhet. Lekmannamedverkan i underätterna är uråldrig. Den skall tillförsäkra domstolarna lekmannens erfarenheter och kunnande vid sidan av den juridiska sakkunskapen. Deltagande av nämndemän i den dömande verksamheten torde även vara ägnat att stärka allmänhetens förtroende för domstolarna.

Nämndemännen fullgör uppdrag såsom domare och skall i sitt dömande iakta samma objektivitet som de lagfarna domarna. Men ensidig politisk hemvist hos nämndemännen kan ge anledning till misstankar om att nämndemännens politiska uppfattningar kan inverka på deras ställningstagande i den dömande verksamheten, och därigenom kan allmänhetens förtroende för domstolarna äventyras.

Det värdefullaste med det nu föreliggande lagförslaget om rätt till proportionellt val av nämndemän är att ensidig politisk sammansättning av lekmannainslaget i domstolarna förhindras. Därigenom ökar förutsättningarna för att alla medborgare – oavsett partipolitiska åsikter – skall känna tilltro till det svenska rättsväsendets opartiskhet.

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

Herr OLSSON i Timrå (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänkte låta det tidigare sagda vara nog i den här frågan, men då nu herr Olsson i Sundsvall delgav kammaren sin från min egen avvikande syn på frågan om nämndemanna valet i Timrå ber jag att helt kort få återkomma.

Historien om mina synpunkter på socialdemokratiska nämndemän grundar sig på följande. Jag blev uppringd av en reporter från Sveriges Radio i Sundsvall, då jag var på väg att åka till fullmäktigesammanträdet. Denne frågade mig hur jag såg på nämndemanna valet som skulle ske i kommunfullmäktige om någon timme. Jag tyckte att han skulle återkomma efter fullmäktigesammanträdet då valet var klart. Han ställde provocerande frågan om jag inte visste hur valet skulle gå och om jag inte trodde på de egna partivännernas förmåga att klara uppdraget och därmed inte bli valda.

Jag svarade kort att med den socialdemokratiska majoritet som vi har i kommunfullmäktige var det nog ganska säkert att våra föreslagna kandidater skulle bli valda. På den andra delen av den provokatoriska frågan svarade jag kort och gott: Självklart tror jag på våra föreslagna socialdemokratiska kandidater, och har jag att välja mellan en socialdemokrat och en borgare så väljer jag med mitt medlemskap i det socialdemokratiska partiet utan tvekan en socialdemokrat.

Jag ställer frågan till Martin Olsson i Sundsvall: Skulle han kanske välja andra än centerpartister?

Som jag tidigare framhållit, har jag aldrig ifrågasatt att någon ledamot av Timrå kommunfullmäktige skulle vara olämplig att bekläda uppdraget som nämndeman.

Herr OLSSON i Sundsvall (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Olsson i Timrå inledde med att säga att vad han sagt tidigare borde vara nog. Jag tror att det hade varit nog om Timrårådemokratin, om det inte hade sagts någonting från Timråhåll här i dag. Riksdagens beslut, som kommer att fattas om några minuter, gör ju helt slut på det system som socialdemokraterna har tillämpat i Timrå. Glädjande nog har Timrås socialdemokrater inte fått något stöd vare sig från grannkommunerna, som jag känner någorlunda, eller från socialdemokraterna i övrigt och nu inte heller från justitieministern och ett enigt justitieutskott.

Jag fick frågan om jag skulle välja andra än centerpartister. Ja, om jag tillhör en väljande församling, vilket jag gör, så är det inte jag ensam som väljer utan det är vi i den församlingen, och vi väljer i relation till partiernas storlek. De partier som har gått bakåt i valen får vidkännas förluster, både när det gäller nämndemannauppdrag och andra poster, även om de har väldigt duktiga och erfarna kandidater. Det är väljarnas utslag som är det avgörande och inte vad en eller annan partipolitiker tycker.

Herr talman! Jag vill åter igen framhålla vikten av att det även då

det gäller val till andra poster blir rätt till proportionalitet. Det är ju uppenbart att de idéer som har varit vägledande för socialdemokraterna i Timrå då det gäller val av nämndemän är man inte beredd att släppa ens nu, trots att man har en enhällig riksdag och ett enhälligt parti emot sig. Av allt att döma räknar man med att vid val av t. ex. valdeputerade kunna fortsätta att hävda att majoriteten skall tillsätta alla poster, trots att det är en allmän opinion i alla partier emot sådana majoritetsövergrepp.

Herr OLSSON i Timrå (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Olsson i Sundsvall tror att det är jag som väljer socialdemokraterna i Timrå tror han fel. Det är vårt stora parti i Timrå som utser kandidater och lägger fram förslag. Det är väl självklart att även Martin Olsson väljer politiskt. Det har han klart deklarerat och det får jag väl vara nöjd med.

Herr OLSSON i Sundsvall (c) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom jag fick frågan vem jag skulle välja vill jag vända mig mot uttrycket att jag personligen väljer. Jag sade att när vi är en valkorporation så väljer vi i förhållande till varje partis andel av den korporationen.

Alla får vi någon gång vara med om att vårt parti får lov att offra några mandat på grund av valutslaget. Det har vi alla upplevt. Vi böjer oss för väljarna. Det är det som är skillnaden. Socialdemokraterna i Timrå – så länge de behåller sin majoritetsställning – tror att det är den politiska majoriteten som skall tillsätta alla poster där inte proportionalitet är föreskriven i lag. I praktiskt taget alla andra kommuner i landet böjer man sig för den önskan väljarna framför på valdagen och finner sig i att justera sammansättningen av olika grupper förtroendemän mot bakgrund av valresultatet.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Den upprörda, nästan patetiska rösten av en mycket övertygad man nådde mina öron i kväll vid denna debatts början. Innehållet i det tal han höll var sådant att egentligen borde väl Filip Fridolfsson i Stockholm och jag vördsamt anhålla om tillgift för att vi framfört motionen 45 om vittneseden. Vilken historiker, vilken teolog vi har i kamraren! En professur i exegetik i Uppsala eller kyrkoministerställning i framtiden är vad man kan vänta. Herr Fridolfsson från pingströrelsens djupa led och Nilsson i Agnäs med förankring i gammaltroende grupper inom den Lutherska kyrkan jämte deras meningsfränder fick sannerligen en lektion. Vi har för ensidigt läst bara Bibeln. Instämmanden från kamraren visar att det finns fler teologer med en revolutionerande ny syn på vad kristendomen är.

Hade vi haft en dag på oss skulle jag ha gått in på ett längre utvecklande av att den gamla syn som vi ännu bestämt hävdar är den bibliska men som nu i denna upplysning i kväll liksom har avslöjats som villolära

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

eller kanske medeltida dunkel.

Jag känner det dock som min skyldighet – trots att kammaren har så ont om tid – att framföra några synpunkter för att bemöta en del av det som sades. Här togs från början upp läran om straffet. Är den icke biblisk? Bibeln talar om allas skuld, allas straff, som en tog, nämligen Försonaren. Det betonade herr Lundgren. Guds eviga förlåtelse i Kristus skall förkunnas, det tycker även jag och det har kyrkan alltid gjort. Men straffet drabbade ju Honom för att den som tror på Honom skall förvandlas och leva ett nytt liv. I detta nya liv finns rättsnormerna kvar; lagen om sådd och skörd, lagboken hör hemma i kyrkan, den är biblisk, liksom Bibeln har hört hemma på domarbordet. Det individuella ansvaret försvinner aldrig. Gud är fortfarande rättsskipare och domare. Han kallar dagligen till rättegång.

En kristen gör dagligen upp med Gud, dömd, bedjande om tillgift och får förlåtelse. Passar inte längre bönen Fader vår? Den stämmer med både lag och evangelium. Innan jag begär förlåtelse har jag upplevt min skuld, alltså varit i en domsituation.

Sedan lever en kristen fortfarande kvar här på jorden i ett politiskt förhållande, i ett folk, precis som hans herre och frälsare själv gjorde.

Läran om samhället och ordningen finns även i Bibeln. Också läran om rättsskipningen. Jesus själv talar om domaren, inte blott om den yttersta domen. Han talar om domstolar och uppgörelser inför domstol om vittnesed. Det enda ordet i Bibeln om vittnesed är inte det som citeras ur bergspredikan. Den kristna kyrkan har i alla tider och allestädes hävdad denna yttre Gudsstyrelse och Guds rätt. Lagboken har alltså funnits i kyrkan. Därför kom eden att formas som den lytt sedan urminnes tid i vårt land. Det var naturligt för ett folk som en gång skrev Kristus främst i vår lag, och på det sättet blev också Sverige en rättsstat.

Nu är Guds förlåtelse allmän och samtidigt personlig. Men den utesluter inte att en kristen ställs inför situationer där han skall stå till svars och där han också måste medge att han har begått brott. I andra situationer, där han skall redogöra för egen skuld eller lämna ett intygande, behöver han en korrektion. Gud allsmäktig och hans heliga ord har varit en bra formulering. Hans samvete har Bibeln som grund, och det behöver ständigt ställas inför Bibeln. Det har alltid varit en kristen uppfattning. Detta strider ingalunda mot evangeliet, mot försoningen. Den världsliga staten som far efter rättvisa och hävdar rättfärdighet kan ju inte med hänvisning till Kristi offer och förlåtelse blunda för fel eller brott. Den dagen det blir så har vi barbariet tillbaka. Det skulle inte tjäna någon människa, det vore ingen kärlek.

Jag häpnade inför svaret från ärkebiskopen. Han är primus inter pares, kyrkans främste företrädare näst kyrkoministern. Begripligt svar? Ja, om han ser det så, att Guds ord i detta sammanhang icke längre betyder något, att det som är gudomligt och heligt inte längre spelar någon roll, då förstår jag honom. Men jag hör liksom en suck från ärkebiskopen. Han ser det visst inte som en ljusets seger. Han försöker kanske – jag

har inte samma uppfattning – att vara realist och säger: Nåja, svenskarna vill ha det så här, jag skall inte protestera.

En gång var hela Sverige i stort sett enigt om detta. Jag har utvecklat det i en motion till förra årets riksmöte, i vilken jag krävde utredning av kyrkans förhållande till regering och konung. Herr Lundgren i riksdagen däremot ser nya friska morgonrodnader, han suckar inte. Han som broderskapare har väl medverkat till denna nya tidsålder. Han ser ett avlyft ok. Han talar om att kristendomen som rättsskipningens religion är någonting felaktigt, någonting som är förbi. Lyft bort oken från domarbordet!

Jag skall inte missunna honom att ha den uppfattningen. Jag tänker inte här föra någon ordstrid. Ett replikskifte torde vara till föga nytta. Herr Lundgrens tal i början av debatten och vissa angrepp från fru Thunvall på motionen gjorde det omöjligt för mig att icke på något sätt uttala min protest. Jag tycker att en del av det som har sagts här i kammaren har varit ett starkt bevis för sanningen i tesen att sekulariseringen har hunnit långt i vårt land. Men är det redan tid att sätta alla på samma pall, fru Thunvall? Varför måste en del lägga fingrarna på bibeln? frågar hon.

Kära fru Thunvall! Skulle det förmenas mig att när jag skall avlägga min sanningsförsäkran och jag lever i ett gammalt kristet land göra som mina fäder och lägga fingrarna på Bibeln? Är det ett uttryck för demokrati att förmena mig det?

Det svar som kom från västra Sverige är enligt min mening ännu i dag ett uttryck för en stor del av det svenska folkets övertygelse. Jag är väl inte en sådan teolog och historiker som herr Lundgren, men jag har rest i detta land i 30 år, och jag läser en del och lyssnar.

Jag vågar framföra min uppfattning att folkflertalet upplever borttagandet av det religiösa inslaget i eden som onödigt, ja, djupt beklagligt. Många har därtill den syn som Filip Fridolfsson och jag har dristat oss att framföra i den förhatliga motionen, att detta är ett led i sekulariseringsprocessen.

Varför får inte eden "Vid Gud Allsmäktig och hans heliga ord" stå kvar till buds för dem som ännu inte hunnit fram till den upphöjda och revolutionerande teologiska klarhet som framförts här från vissa håll?

Skulle den uppfattning som framförts av den förste talaren i detta ärende här i kväll bli känd bland alla som är kyrkliga eller frikyrkliga och som röstar med herr Lundgrens parti är det min tro att verkningarna kommer att bli synliga hösten 1976.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Jag har lyssnat till justitieutskottets ordförande fru Kristensson och nu senast till herr Nilsson i Agnäs. När man vill göra gällande att borttagandet av den edsavläggelse som vi praktiserar i vårt land skulle medverka till ökad sekularisering måste jag inlägga en bestämd gensaga.

Vill man medverka till att förstärka den kristna trons bärande och

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

Fredagen den
12 december 1975

*Formerna för
nämndemansval,
m. m.*

hjälpande kraft i enskilda människors liv måste det ske med ett engagemang på helt annat sätt än att hävda edsavläggelsens värde för det krisina livet.

Det finns, herr talman, i och för sig motiv för att resa frågan om inte ett bibehållande av edsavläggelsen indirekt medverkar till en ökad sekularisering. Domstolarna efterfrågar inte så långt jag vet vittnenas personliga inställning till Bibeln innan eden förestavas.

Jag reagerar därför mot att den som utifrån ett klart kristet betraktelsesätt tar avstånd från edsavläggelse genom användande av Bibeln därmed skulle tillvitas beskyllningen att vilja medverka till en sekularisering.

Fru Kristensson beklagade att om inte edsavläggelsen bibehålles på samma sätt skulle Bibeln komma bort ifrån våra rättsalor. Det kan man beklaga i den mån Bibeln där verkligen varit och är den tillgång för den enskilda människan som den enligt mitt förmenande bör vara, men det kan aldrig vara ett argument för att ha kvar vittneseden. Att Bibeln försvinner från rättsalorna kan avhjälpas genom att man i stället ser till att den finns där den gör verklig nytta, exempelvis i väntsalarna. Det kan vi alla medverka till och det har vi också organisationer för i vårt land – även om det då sker utan att vara på statsverkets bekostnad.

Herr talman! Jag kommer att i omröstningen om edsavläggelsen stödja reservationen.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag tänker inte delta i den senaste stundens måhända något upprörda debatt om reservationen 2. Jag har begärt ordet för att i någon mån kommentera reservationen i anledning av de åsikter som herr Lundgren förde fram i sitt första anförande. Jag gör det trots att jag är både juristdomare och dokumenterat konservativ i egenskap av ledamot av denna kammare för moderata samlingspartiet – en i herr Lundgrens ögon kanske något dubiös kombination.

Min uppfattning är, efter att ha samarbetat med många nämndemän på olika platser, att nämnden är utomordentligt viktig för rättskipningen här i landet och att vi har många utomordentligt kunniga lekmannadomare. Jag är övertygad om att åtskilliga av kammarens ledamöter har erfarenhet av arbete som nämndemän. Jag vill vända mig *mot* den uppfattning som jag tyckte att man kunde skymta i herr Lundgrens anförande, nämligen att politiska uppfattningar mer eller mindre ofta gör sig gällande vid domstolsarbetet. Jag bestrider av egen erfarenhet att så är fallet. Både yrkesdomare och lekmannadomare har att tillämpa givna lagtexter med motiveringar. Jag vill hävda att det finns få fall där enighet inte uppnås i domstolsarbetet där nämnd medverkar.

Också vår socialdemokratiska justitieminister brukar hävda att domstolarna är helt lojala gentemot lagstiftningen, att de på ett riktigt sätt sköter sitt arbete. I en interpellationsdebatt med justitieminister Geijer som jag hade i våras påstod han att jag underskattade våra domare –

i det lägger jag både yrkesdomare och lekmanadomare. Han sade klart att de utövar sin verksamhet efter gällande lag.

Herr Lundgren sade att det skall vara politiker som väljer nämndemän. Det är i och för sig riktigt. Men herr Lundgren sade också att det skall vara politiker som blir valda. Det vänder jag mig emot. Jag tror inte alls att nämndemän behöver vara politiker. Det skall vara folk som val-korporationen anser har sunt förnuft och intresse för samhällsfrågorna.

Jag tror att det är utomordentligt viktigt att allmänheten har en stark tilltro till domstolarna och jag tror att den tilltron ökar om lekmananämnderna är allsidigt sammansatta. Om det nu är en politisk korporation som väljer – och jag tror inte att vi kan hitta någon bättre valkorporation – är det i och för sig naturligt att den grupp som väljs kan få en politisk sammansättning. Det får vi acceptera. Det är inget fel i det. Det är viktigt att vi får nämndemän som har olika åsikter, olika samhällsuppfattningar, och att de så långt möjligt speglar just den uppfattning som medborgarna har. Det är viktigt för allmänhetens förtroende för domstolarna. Eftersom det inte överallt, med den tidigare valmetoden, har gått att genomföra den här fördelningen tror jag att det nu föreliggande förslaget är ägnat att öka det viktiga förtroendet för domstolarna.

I detta anförande instämde fru Lindquist (m), herrar Johansson i Vrångebäck (m) och Börjesson i Falköping (c) samt fru Jacobsson (m).

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! "Och trosnit drog med trosnit fingerkrok" – jag vill minnas att Birger Sjöberg talar om en teologisk debatt i de ordalagen. Det är litet vemodigt att bevittna hur de som innerst inne vill främja samma sak har svårt att förstå varandra. Här har lagts oerhört skiftande synpunkter på eden inför domstolen, men man kan också vända på frågan och lägga en aspekt på den, som inte särskilt tydligt kommit fram i debatten.

En erfarenhet som väl många med mig gjort när man suttit som nämndeman är, att man funnit det vara ett missbruk av Guds namn – ett brott mot budet Du skall icke missbruka Herrens, din Guds, namn – när eden har avlagts. De som inte har valt att avge en sanningsförsäkran har ofta – eller lika ofta – varit de för vilka eden vid Gud Allsmäktig inte har någon som helst betydelse.

Det är de bekännande som står med allvar inför den eden. Men de kan ha sitt samvete och sin heder med sig i den tron lika bra utan denna ed medan de som inte alls reflekterar över saken upprepar – mekaniskt och utan någon som helst känsla – eden inför Gud Allsmäktig. Jag har själv reflekterat många gånger över att det är något som tangerar missbruk av Guds namn.

När vi nu har kommit fram till ett förslag, som ställer sig neutralt, kan vi väl säga oss att de för vilka religionen betyder något har sin

tro med sig också i en sanningsförsäkran medan de andra icke nås av Guds ord i en ed med Guds namn.

För en stor grupp av människor, som har nämnts i denna debatt och som vi bör skall komma i håg, tar sig också gudsbegreppet och den religiösa övertygelsen så många skiftande former att den moraliska medelproportional som en sanningsförsäkran innebär är en barmhärtighet såväl för den som har kristen övertygelse och för den till annan trosbekännesel hörande som för den sekulariserade individ som har att lova att tala sanning. Jag finner det alternativet vara ett uttryck för barmhärtighet, och det är väl det som det innerst inne rör sig om i kristendomen.

Herr talman! Jag biträder de båda reservationerna.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 1 av fröken Mattson m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lundgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 1 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 1 av fröken Mattson m. fl. anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 152
Nej - 159
Avstår - 1

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fröken Mattson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lundgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fröken Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 126
Nej - 181
Avstår - 6

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3 Föredrogs

Justitieutskottets betänkande

1975/76:19 med anledning av propositionen 1975/76:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 såvitt avser justitiedepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 4 Förvaltning av kyrklig jord, m. m.

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1975/76:22 med anledning av propositionen 1975/76:37 om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord, m. m., jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1975/76:37 (utbildningsdepartementet) föreslagit riksdagen att anta de i propositionen framlagda förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord,
2. lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader,
3. lag om ändring i lagen (1963:633) om biskopsval,
4. lag om ändring i lagen (1957:577) om prästval,
5. lag om upphävande av lagen (1926:104) angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord,
6. lag om upphävande av lagen (1932:465) om ändring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastika löneboställen.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:
"I propositionen föreslås vissa förtydliganden och ändringar av lagarna

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

Förvaltning av
kyrklig jord, m. m.

om förvaltning av kyrklig jord och om kyrkliga kostnader. Förslag framläggs om talerätt för stiftsnämnd vid arrendenämnd och domstol. Vidare framläggs förslag om vidgad möjlighet att föra över ett slag av kyrklig jord till annat slag samt om lån ur kyrkofonden för inköp av självständig brukningsenhet. Ändring föreslås också av vissa besvär bestämmelser. Slutligen föreslås vissa ändringar i biskopsvalslagen och prästvalslagen. 1975 års kyrkomöte har för sin del godkänt lagförslagen.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels den i anledning av propositionen väckta motionen 1975/76:134 av herrar Elmstedt (c) och Nordin (c), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1975/76:37 beslutade

1. att avslå förslaget om talerätt för stiftsnämnd vid arrendenämnd och domstol,
2. att avslå förslaget om möjlighet till lån ur kyrkofonden för inköp av självständig brukningsenhet,

dels den under allmänna motionstiden vid 1975 års riksmöte väckta motionen 1975:1324 av herr Nordin m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde sådan ändring av 90 § kungörelsen 1971:860 om förvaltning av kyrklig jord och av 3 § kungörelsen 1971:861 om kyrkliga kostnader att möjligheter gavs för användning av i vart fall högst hälften av tillgångarna i prästlönefond och av de medel i kyrkofonden, som ej behövdes för utbetalningar från fonden, till inköp av aktier och förlagsbevis, som var noterade på Stockholms fondbörs.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:37 och med avslag på motionen 1975/76:134, yrkande 1, för sin del skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord,
2. att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:37 och med avslag på motionen 1975/76:134, yrkande 2, för sin del skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader,
3. att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:37 för sin del skulle anta de i propositionen framlagda förslagen till
 - a. lag om ändring i lagen (1963:633) om biskopsval,
 - b. lag om ändring i lagen (1957:577) om prästval,
 - c. lag om upphävande av lagen (1926:104) angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord,
 - d. lag om upphävande av lagen (1932:465) om ändring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastiska löneboställen,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1324.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande frågan om talerätt för stiftsnämnd vid arrendenämnd och domstol av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c), Nilsson i Agnäs (m), Eriksson i Ulfaby (c) och Norrby (c), fröken Eliasson (c), herr Nisser (m) samt fru Andersson i Täby (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:134, yrkande 1, skulle avslå det i propositionen 1975/76:37 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1970:939) om förvaltning av kyrklig jord,

2. beträffande frågan om utvidgning av möjligheterna att erhålla lån ur kyrkofonden av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c), Nilsson i Agnäs (m), Eriksson i Ulfaby (c) och Norrby (c), fröken Eliasson (c), herr Nisser (m) samt fru Andersson i Täby (c) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:134, yrkande 2, skulle avslå det i propositionen 1975/76:37 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader.

3. beträffande frågan om placering av vissa kyrkliga medel i börsnoterade aktier och förlagsbevis av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c), Nilsson i Agnäs (m), Eriksson i Ulfaby (c) och Norrby (c), fröken Eliasson (c), herr Nisser (m) samt fru Andersson i Täby (c) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1324 som sin mening gav till känna för regeringen vad reservanterna anfört om placering av vissa kyrkliga medel i börsnoterade aktier och förlagsbevis.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! I propositionen nr 37 till innevarande riksmöte föreslås bl. a. att stiftsnämnden skall ha talerätten och därmed företråda den kyrkliga jorden när arrendenämnd eller domstol behandlar fråga om villkor för jordbruksarrenden av löneboställen. Enligt nu gällande rätt är det pastoraten som företräder den kyrkliga jorden såsom jordägare. Utskottets majoritet föreslår att riksdagen skall bifalla propositionen, medan en minoritet av sju ledamöter i en reservation, nr 1, yrkar avslag på propositionen i denna del. Därmed har reservanterna följt upp en motion, 1975/76:134, där det yrkas avslag på förslaget att här nämnda talerätt skall överföras från pastoraten till stiftsnämnden.

Vi reservanter anser det viktigt att pastoraten även i fortsättningen får ha ansvaret för förvaltningen av löneboställena och att detta inte inskränks eller beskärs genom att de fråntas talerätten. Vi kan inte ansluta oss till den "omyndighetsförklaring" av pastoraten som utskottsmajoriteten föreslår skall ske. Pastoraten känner väl de lokala förhållandena, vilket stiftsnämnden knappast gör med mindre än att den företar resor och håller sammanträden på platsen. Men då blir det enligt min mening

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Förvaltning av
kyrklig jord, m. m.*

Fredagen den
12 december 1975

*Förvaltning av
kyrklig jord, m. m.*

onödiga rese- och traktamentskostnader.

Vad sedan gäller juridisk expertis förfogar pastoraten genom Pastoratsförbundet över lika god sådan som stiftsnämnderna vad utbildningen beträffar. Önskar pastoraterna rådgöra med agrart utbildade, så står lantbruksnämnderna till tjänst. Deras tjänster är inte förbehållna stiftsnämnderna. Hos lantbruksnämnderna finns den sakkunskap då det gäller strukturrationalisering, jordens avkastning, byggnadernas värde osv. som kan behövas. Här finns alltså en tillgång som står de olika parterna till buds, och jag känner inte till att någon har speciellt företräde framför andra då det gäller att få del av lantbruksnämndernas rådgivning.

Frågan om vem som skall ha talerätten har varit på remiss innan propositionen skrevs. Bl. a. har Pastoratsförbundet avgivit remissvar, och det har avstyrkt förslaget att talerätten skulle överlätas till stiftsnämnderna. Det har också en av de stiftsnämnder gjort som avgett remissvar. Jag vill i sammanhanget påpeka att bland undertecknarna av här nämnda svar finns två personer som besitter en alldeles speciell sakkunskap: den ena var sekreterare och den andre var expert i 1960 års boställsutredning.

Man kan inte värja sig för misstanken att här föreligger en önskan att centralisera och att ge stiftsnämnderna ökad makt. Pastoraten blir omyndigförklarade. Orsakerna härtill är att det misstänks att de träffar för kyrkan oförmånliga uppgörelser om arrenden. Det är således ett misstroende mot pastoraten man visar med detta förslag till ändring i fråga om talerätten. Man visar detta misstroende utan att ha stöd för det, såvitt framgår av såväl propositionen som utskottsbetänkandet. Kan det verkligen vara så underbart att centralisera att man måste ta alla chanser för att få det gjort?

Bakgrunden till att detta ärende kommit upp är den, att stiftsnämnden i Lunds stift i skrivelse till regeringen har anhållit om en ändring i den kyrkliga förvaltningslagen och föreslagit att stiftsnämnd skall få föra talan för kyrklig jord i mål om arrendevillkor. Det har nämligen inträffat att stiftsnämnden i Lunds stift genom utslag i högsta domstolen har fått besked om att den inte har sådan talerätt som den önskar ha. Detta har man tydligen funnit minst sagt förargligt, och man vill inte lida en sådan smälek en gång till.

Stiftsnämnden ingrep sedan ett pastorat och en arrendator hade samsats om ett lägre arrende än vad boställsnämnden bestämt. Det är boställsnämnden som sätter arrendet, men dess beslut kan överklagas. Nu trodde stiftsnämnden i Lunds stift att den kunde företräda den kyrkliga jorden inför arrendenämnd och domstol, men enligt gällande rätt kan som sagt detta inte ske.

Som vi alla vet händer det ofta i riksdagen att motioner avslås på grund av att en utredning arbetar med den fråga om vilken det väcks motion. Det händer också ofta att statsråd i sina svar på enkla frågor och interpellationer hänvisar till pågående utredningar. Man måste hålla med om att det ligger åtskilligt i detta förfarings sätt. Även i denna fråga pågår det om inte en vanlig statlig utredning så dock överläggningar

om det framtida förhållandet mellan svenska kyrkan och staten. Utskottets majoritet nämner detta i sitt betänkande men drar inte konsekvenserna därav.

Även om jag inte vet vad utskottets talesman kommer att säga, så kan man anta att det kommer att nämnas att kyrkomötet har tillstyrkt förslaget. Vare hur som helst med den saken – jag vill säga att det var ett olyckligt beslut, som riksdagen nu kan ändra. Vi har kravet på tree-nighet i besluten – regering, kyrkomöte och riksdag. För att man skall få ett beslut skall alltså dessa tre vara ett i lag av kyrkolags natur. Om riksdagen nu säger nej till kyrkomötets beslut, så är enligt min mening rättfärdigheten uppfylld i denna fråga.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen 1.

I reservationen 2 har sju ledamöter i utskottet följt upp ett motionsledes framlagt förslag att avslå förslaget om utökad möjlighet att ur kyrkofonden få låna pengar för att köpa självständiga jordbruksenheter.

Här vill jag först erinra om att vi har en statlig utredning – jordförvärvsutredningen – som skall utreda frågor om ägandet och brukandet av jordbruksmarken. Det finns goda skäl att avvakta vad den utredningen kommer fram till. Den väntas framlägga sitt betänkande om något år. Då får vi en samlad bedömning av de frågor som gäller förvärv av jordbruksfastigheter.

Den lagstiftning som vi nu har hindrar inte att kyrkans mark kan användas i arbetet med en strukturrationalisering. Om det på en plats finns ett ofullständigt jordbruk som är ett löneboställe, så kan det där passa att till detta läggs ett ledigt jordbruk intill – eller att det säljs för sammanläggning med ett annat ofullständigt jordbruk. Men om det skall kunna ske så måste givetvis kyrkan vara villig inte bara att köpa utan också att sälja. F. ö. vill jag säga att om det skall vara en strukturrationalisering, så måste man vända sig till lantbruksnämnderna och där få hjälp i detta arbete.

Jag vill emellertid tro att det är ytterligt få som anser att det är i överensstämmelse med jordförvärvslagets intentioner att kyrkan skall få förvärva fullständiga jordbruksenheter genom att uppträda som köpare i den allmänna marknaden. Det är väl ändå inte meningen att ytterligare en köpstark intressent skall uppträda och höja jordbrukspriserna. Därmed trängs ju allt fler undan som vill uppehålla sambandet mellan ägandet och brukandet då det gäller familjejordbruket. Jag har svårt att tro att man vill medverka till att öka kyrkans jordinnehav totalt sett, och jag föreställer mig inte att jordförvärvsutredningen kommer med ett sådant förslag. Därmed har jag inte motsatt mig att den mark kyrkan nu äger blir – där det passar – använd för strukturrationalisering. Men det är en helt annan sak än att utöka kyrkans möjligheter att förvärva självständiga brukningsenheter ute i marknaden för att placera pengar.

Vi skall i detta sammanhang inte glömma att höga priser på jordbruksmarken slår igenom på våra livsmedelspriser. Ju mer kyrkan medverkar till att höja priserna på jordbruksmarken, desto dyrare blir livs-

Fredagen den
12 december 1975

*Förvaltning av
kyrklig jord, m. m.*

medlen för oss. Tyvärr får vi uppleva litet varstans ute i landet att kyrkan genom köp av jordbruksmark driver upp priserna. Därmed hindras eller försvåras möjligheterna för unga människor att köpa jordbruk. Mig förefaller det underligt om riksdagen hellre vill främja att kyrkan kan gå ut och köpa jordbruk till överpriser än främja att unga människor kan förvärva familj jordbruk. I praktiken blir verkningarna sådana om man går med på utskottets förslag.

I utskottsbetänkandet framhålls att det här är fråga om att kyrkan skall kunna placera sina egna medel i jordbruksfastigheter. Jag undrar vem det är som driver på detta. Man har ju ändå möjligheter att placera även på annat sätt. Det var också vad som uttalades av riksdagen 1970, när det framhölls att man borde sikta på att kyrkan till åtminstone 25 % skulle placera sina fondmedel på annat sätt än i jordbruksfastigheter, t. ex. i hyresfastigheter och i aktier.

Fonderna har växt kraftigt under den senaste tiden. Det rör sig inte längre om några tiotal miljoner utan om hundratals miljoner. Markförvärven har samtidigt ökat avsevärt. Under en kortare tid har över 20 000 hektar mark förvärvats av kyrkan och därmed ökat det totala markinnehavet.

Mot bakgrund av vad jag nu sagt måste jag framhålla att för mig är det obegripligt att man föreslår utökning av rätten för kyrkan att förvärva jord. Det måste väl finnas några baktankar i förslaget, någonting som inte redovisats.

Med tanke på att fonderna växer och kyrkans tillgångar således ökar avsevärt har vi i reservationen 3 föreslagit att riksdagen skall ge regeringen till känna att om det behövs må det beredas möjligheter för kyrkan att placera mera av sina tillgångar på annat sätt än i jordbruksfastigheter.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationerna 1, 2 och 3 vid kulturutskottets betänkande nr 22.

I detta anförande instämde herr Norrby (c) och fru Göthberg (c).

Herr NISSER (m):

Herr talman! Det område – förvaltning av kyrklig jord m. m. – som behandlas i propositionen 37, vilken utgör underlag för kulturutskottets betänkande nr 22, kan tyckas vara rätt krångligt. Samspelet mellan regering, riksdag och kyrkomöte i mängder av frågor, av vilka kyrkans egendom i form av jord och skog är en del, kan synas mer än lovligt byråkratiskt. Denna "tågordning" är i och för sig kanske ett bevis på hur komplicerat det ibland blir när en religiös gemenskap, kyrkan, av tradition skall leva i ett slags äktenskap med den profana gemenskapen, staten.

Onekligen finns det fog för den åsikten att kyrkan borde få klara av sina egna inre bekymmer och problem mera inom sig själv och av egen kraft, utan att i tid och otid behöva konfronteras med en riksdag som

ibland kanske har ett mycket njuget intresse till övers för kyrkan. Men nu har vi en statskyrka här i vårt land med dess beslutskomplikationer, och det får vi finna oss i. Därför uppstår också åsiktsmotsättningar mellan exempelvis regeringen och kyrkomötet å ena sidan och en mängd reserveranter i riksdagen å den andra. Till kulturutskottets betänkande nr 22 har sålunda tre reservationer fogats av ledamöter från såväl centern som moderata samlingspartiet. Motiven till de tre reservationerna har utförligt behandlats av utskottets värderade ordförande, vadan jag för min del endast med ett par ord vill försöka redovisa reservanternas syn på själva kyrkomötet som kyrkans högsta beslutande organ och åsiktsforum.

Vad vi reserveranter har hört och kommer att få höra – därom är jag tämligen säker – är: "Hur kan ni gå emot ett kyrkomöte som antagit ett av regeringen framlagt förslag? Ert agerande innebär ju i praktiken att hela lagförslag måste arbetas om och synas av nästkommande kyrkomöte!"

Det är naturligtvis, herr talman, beklagligt att reglerna är så utformade att hela lagförslag måste arbetas om, bara därför att kritik framförs mot en detalj. Men detta får ju inte hindra en granskning och ett för lagförfattarna eventuellt negativt beslut, fattat i parlamentarisk ordning. Att sedan riksdagen skulle kunna gå emot ett av kyrkomötet antaget regeringsförslag, som riksdagen finner politiskt diskutabelt och kanske ohållbart, är väl helt naturligt, i all synnerhet som riksdagen är Svea rikes högsta lagstiftande församling.

Eftersom svenska kyrkan är en statskyrka får kyrkomötet finna sig i att eventuellt bli korrigerat av riksdagen i det att denna måhända finner tankegångar som ifrågasätter kyrkomötesdelegaternas politiska agerande. Detta ifrågasättande gäller nu beträffande centraliserad talerätt och egendomsköp, där kyrkomötet har kommit in på politiskt kontroversiella ideologiska frågor. Kyrkomötet får nog i detta fall ta konsekvenserna, om man går ut på de profanpolitiska gungflyna. Och då får man också finna sig i att en hel del förslag ifrågasättes av Svea rikes riksdag.

Alltnog, reservanterna vill kvarhålla den nuvarande relativt decentraliserade talerätt som boställsnämnderna har och som borde vara till gagn för kyrkan. Reservanterna vill likaså när det gäller markpolitiken att bondejord skall i bondehand vara, vilket också rent ideologiskt borde gagna kyrkan, samt att kyrkan till slut skall ges bättre möjligheter att även skaffa säkerställda kapitaltillgångar vid sidan om jord och skog, vilket på lång sikt också borde gagna och stärka den svenska kyrkans framtid.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3 i kulturutskottets betänkande nr 22.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Vi har här under några timmar åhört en i viss mån teologisk debatt. Vad vi nu diskuterar är den kyrkliga jorden, och det kanske kan vara skäl att ägna några minuter åt den också.

De sex lagförslag som läggs fram i propositionen 1975/76:37 har antagits av årets kyrkomöte. Nuvarande lagstiftning antogs 1970 och trädde i kraft den 1 januari 1972. Den syftar till att åstadkomma en rationell förvaltning av den kyrkliga jorden. Ett viktigt led är därvid att främja en effektiv strukturrationalisering av den kyrkliga jorden. Detta kan främst ske genom byte av mark, köp av tillskottsjord och försäljning av orationella brukningsenheter i samband med köp av självständiga, rationella fastigheter. I ett krav på en rationell förvaltning ligger också ett krav på enhetliga och rättvisa arrendevillkor.

Under de år som gått sedan 1970 års lagstiftning trädde i kraft har det visat sig att det finns behov av att i vissa avseenden förtydliga lagstiftningen. Det föreligger också behov av att tekniskt anpassa lagstiftningen till annan ny lagstiftning efter 1970. I propositionen föreslås endast sådana ändringar som är motiverade av de två skäl jag nu har angivit. Ändringarna medför således inget principiellt nytt. Orsaken härtill har varit de pågående samtalen i kyrka-stat-frågan.

Redan enligt den lagstiftning som gällde före 1972 var det boställsnämnden som bestämde arrendevillkoren. När det i 1970 års lagstiftning sägs att boställsnämnden skall bestämma arrendevillkoren är detta således ingen nyhet. Enligt de tidigare bestämmelserna ägde pastoraten vid utarrenderingen inte rätt att frångå de arrendevillkor som boställsnämnden hade fastställt. Under vissa förutsättningar hade dock pastoraten enligt dessa äldre bestämmelser rätt att ta ut en högre arrendeavgift än den boställsnämnden hade bestämt.

Avsikten med 1970 års regler var att boställsnämnden i alla frågor som rörde arrendevillkoren skulle ha rätt att företräda jordägaren vid arrendenämnder och domstolar. Arrendenämnder och domstolar har emellertid inte ansett sig kunna tolka 15 § på det sättet. Detta leder till att regeln i 15 § om att boställsnämnden skall fastställa arrendevillkoren blir helt verkningslös. Pastoratet och arrendatorn kan nämligen vid arrendenämnden förlikas om vilken arrendesumma som helst. Denna förlikning skall då – utan att arrendenämnden granskar skäligheten av arrendesumman – fastställas av arrendenämnden. Det bör påpekas att pastoratet med inkomsterna från löneboställena skall betala kostnaderna för löner till prästerna i pastoratet. Om pastoratets inkomster inte räcker till får pastoratet tillskott från kyrkofonden. Om pastoratet å andra sidan får överskott skall överskottet betalas in till kyrkofonden. Ett för lågt arrende får således ekonomiska följder inte bara för det ifrågakvarande pastoratet utan för alla pastorat i landet.

Syftet med den nu föreslagna lagändringen är således endast att förtydliga 1970 års lagstiftning. Att talerätten har lagts på stiftsnämnden och inte på boställsnämnden, beror enbart på att stiftsnämnden torde ha bättre egna resurser än boställsnämnden för att kunna föra talan vid arrendenämnder och domstolar. Självklart skall stiftsnämnden i alla frågor som kan röra denna talerätt hålla nära kontakt med det berörda pastoratet och med boställsnämnden.

Som redan har anförts är ett av huvudsyftena med 1970 års lagstiftning att främja en effektiv strukturrationalisering av den kyrkliga jorden. En strukturrationalisering kan i princip ske på två sätt. Det ena avser att man köper mark som kompletterar en brukningsenhet som man redan har. Det andra avser att man skaffar sig en helt ny brukningsenhet av lämplig storlek och som alltså inte är ett komplement till en brukningsenhet som man redan har.

Vid tillämpningen av 1970 års lagbestämmelser har det visat sig att lån lagligen kan utgå endast när man köper mark som kompletterar en brukningsenhet som man redan har. Däremot kan man inte få lån när man köper en helt ny brukningsenhet, som alltså inte är ett komplement till en redan befintlig brukningsenhet. Att denna möjlighet inte finns beror närmast på ett förbiseende. Det är detta förbiseende man vill rätta till i proposition 1975/76:37.

Jag är medveten om att det här kan verka litet krångligt och vara svårt att kortfattat förklara. Men jag vill ännu en gång betona att det inte är något principiellt nytt som förs in, utan det är enbart fråga om ett förtydligande och en rättelse av ett förbiseende från år 1970.

Herr Mattsson gör det här till en stor jordbrukspolitisk fråga. Jag förmodar att de flesta områden det här gäller är skogsmark. Mot bakgrund av att det är fråga om en marginell förändring skall man väl inte nu göra detta till en stor debatt om ägandefördelningen här i landet. Det väsentliga i sammanhanget är att skapa rationella enheter och få till stånd ett rationellt brukande, oavsett vem som äger ifrågavarande mark.

I reservationerna 1 och 2 yrkas avslag på propositionen beträffande stiftsnämndernas talerätt och vidgade möjligheter till lån av kyrkofonden. Reservanterna går därmed emot ett enhälligt kyrkomöte. För mig är det förvånande att centerpartiet och moderata samlingspartiet i frågor av denna art så totalt underkänner kyrkomötets beslut.

Herr Nisser sade här nyss att kyrkan med den nuvarande ordningen får finna sig i en sådan behandling. Om jag har fattat den kyrkopolitiska debatten rätt menar representanterna för centerpartiet och moderata samlingspartiet att den ordning som råder när det gäller banden mellan stat och kyrka bör bestå. Alltså bör enligt dessa partier kyrkan fortsättningsvis finna sig i att bli tillrättavisad av riksdagen i frågor av denna typ.

Här rör det sig enligt mitt sätt att se om frågor där kyrkans egen mening bör tillmätas en avgörande betydelse. I ena fallet är det fråga om vilket organ som skall företräda kyrkans egna intressen, i andra fallet gäller det rätt för kyrkan att få disponera sina egna medel.

Detta har nu gjorts till en fråga om markspekulation. Reservanterna menar sig vilja förhindra kyrkans möjligheter till markspekulation. I samma syfte föreslår reservanterna bifall till motionen 1324 som innebär att upp till hälften av prästlönefond och kyrkofond skall få användas till inköp av aktier och förlagsbevis.

Den något märkliga situationen har nu uppstått att centerpartiet har fått stöd av moderata samlingspartiet i sin påstådda strävan att bekämpa

Fredagen den
12 december 1975

*Förvaltning av
kyrklig jord, m. m.*

markspekulation. Deras metod är dels att förmyndarmässigt förbjuda kyrkan att disponera egna medel, dels att inbjuda kyrkan att i stället för att spekulera i mark ge sig in i spekulering på börsen.

Utskottets majoritet, bestående av socialdemokrater samt vpk- och folkpartiledamöter, har inte funnit skäl att gå emot ett enhälligt kyrkomöte i de här berörda lagstiftningsfrågorna. Vi har inte heller funnit skäl att tillstyrka motionen 1324, som går ut på att stimulera till överflyttning från påstådd markspekulation till spekulering på börsen.

Jag menar självfallet att markspekulation skall bekämpas, och jag tänker då på alla former av markspekulation. I det arbetet behövs kraftfulla insatser mot alla kategorier av spekulanter. Som redan nämnts pågår en utredning angående jordförvärvslagen, och jag förväntar mig att vi när vi behandlar den kan ta ett samlat grepp på den här frågan.

Med det anförda yrkar jag bifall till kulturutskottets hemställan.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Herr Andersson i Lycksele sade att huvudsaken med lagstiftningen var att främja en strukturrationalisering. När man strukturrationaliserar lägger man ju samman och gör större enheter genom att man säljer på ett ställe och köper på ett annat. Men man strukturrationaliserar inte genom att köpa självständiga jordbruksfastigheter!

Visst skall kyrkan få disponera sina egna medel. Vad vi vänder oss emot är att man konkurrerar på marknaden genom att köpa fastigheter och på det sättet driver upp priserna så att jordbruksmarken blir dyrare än den borde vara.

Detta är inte bara en detalj, herr Andersson. Från 1970 till första halvåret 1974 förvärvade kyrkan en areal på 20 909 hektar med jordbruksfastigheter och köpte för över 42 milj. kr. Det är inga småsummor det rör sig om. Jag vill fråga herr Andersson om det är ett önskemål från utskottsmajoriteten att öka kyrkans markinnehav ytterligare. Med nuvarande bestämmelser ökar markinnehavet avsevärt. Skall det öka ännu mer genom att utskottsmajoriteten vill utvidga möjligheterna för kyrkan att förvärva mark?

Sedan vill jag gärna veta om herr Andersson tycker det är riktigt att vi skall hjälpa kyrkan att placera ännu mer medel i jordbruksmark. Är detta verkligen majoritetens mening, när det ändå finns möjligheter att placera medlen på annat sätt? Det vore illa om folk skulle ha den uppfattningen att man inte kan placera pengar värdesäkert på annat sätt än genom att placera dem i jord och skog.

Herr NISSER (m):

Herr talman! Vi vill inte tillrättavisa kyrkan, och det har jag inte sagt, herr Andersson i Lycksele. Vi vill korrigera vissa beslut av kyrkomötet som via regeringen har kommit på vårt bord och som vi tycker är politiskt känsliga. Riksdagen borde ha rätt att säga sin mening också i kyrkliga frågor, även om denna åsikt inte överensstämmer med vad regeringen

och kyrkomötet anser. Det innebär inte någon tillrättavisning, utan jag tycker att det är riksdagens skyldighet att framföra sin åsikt, eftersom vi nu får agera i denna treenighet – om jag får uttrycka mig så. Det är alltså inget tillrättavisande utan bara ett hävdande av, som vi tycker, självklara politiska åsikter.

Sedan var det fråga om markpolitiken. Centern och moderata samlingspartiet har i denna fråga en gemensam ståndpunkt, en gemensam ideologi. Vi vill ha en landsbygd som består av ett nät av familj jordbruk, ett spritt ägande. Om kyrkan, domänverket, bolag, kommuner och kanske även landsting får köpa alltför mycket ny jord medför det att en hel mängd familj jordbruk med tiden läggs ned och landsbygden uttunnas. Detta kan inte ligga i kyrkans intresse. Kyrkan eller i varje fall kyrkoförsamlingarnas intresse är tvärtom att vi har en levande landsbygd med många människor och många själar. Det är ju dessa som kyrkan så att säga skall ta hand om.

I det här fallet går alltså centern och moderaterna på samma linje. Att herr Andersson i Lycksele har en motsatt uppfattning är väl helt naturligt, men att vi som företräder centern och moderaterna inte fick flera med oss i vår syn på den här markpolitiska frågan tycker jag är litet egendomligt och beklagligt.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Herr Mattsson i Lane-Herrestad blåser upp detta till en stor markpolitisk fråga. Jag försökte förklara att den fråga vi nu behandlar är en detalj i den här lagstiftningen. Jag har tydligen misslyckats på den punkten, men jag tycker nog att utskottets ledamöter som haft möjligheter att läsa in den här frågan i förväg borde ha haft förutsättningar att komma fram till samma ståndpunkt. Det är faktiskt en detaljfråga, och den har också bedömts som en sådan i tidigare beslutsinstanser – av regeringen och av kyrkomötet. Man har under pågående samtal mellan företrädare för kyrkan och staten velat undvika att lägga fram förslag som innehåller några väsentliga förändringar.

Herr Mattsson blåser upp det här till en stor ballong. Jag tycker att vi skall gå ned på jorden igen och se vad detta i sak innehåller. Då tror jag att vi bör kunna bli överens om att detta är en marginell fråga.

Herr Mattsson säger vidare att det finns möjligheter för kyrkan att placera pengar i annat än mark. Visst finns det andra möjligheter, och det är kyrkans egen sak att bedöma var man vill placera sina pengar. Vi har i utskottet funnit att den rätt man har att placera 25 % i aktier inte utnyttjas. Kyrkan har alltså utrymme för att välja den möjligheten.

Jag har vidare lagt märke till att man i en av centermotionerna anvisar möjligheten att placera pengarna i hyresfastigheter. Jag vet inte om det är en ståndpunkt som man fortfarande står fast vid, dvs. att man rekommenderar kyrkan att spekulera i den sortens värden också.

Herr Nisser försöker krypa ur det här, och han säger att detta inte är att tillrättavisa kyrkan. Det innebär bara att man korrigerar vissa beslut.

säger herr Nisser. Det är ju olika vad man väljer för ord. Men jag bedömer det nog så att när man underkänner kyrkomötets enhälliga beslut i två marginella frågor som rör kyrkan själv så intimt, då är det uttryck för ett förmynderskap.

Herr Nisser säger vidare att det inte kan vara i kyrkans intresse att placera pengar på detta sätt. Också där kryper förmyndarmentaliteten fram. Kyrkan har nu möjlighet att välja olika vägar för sitt förvaltarskap. Jag undrar om herr Nisser saknar förtroende för kyrkan i detta avseende. Är det därför som moderaterna pläderar för ett fortsatt samband mellan kyrka och stat?

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Nog befinner vi oss på jorden, när vi diskuterar denna fråga.

Med anledning av herr Anderssons i Lycksele senaste anförande konstaterar jag att han inte har någonting emot att kyrkan ytterligare ökar sitt markinnehav. Då vill jag gärna veta varför det är sådan brådska med att genomföra den saken att ni inte som i de allra flesta fall i övrigt hänvisar till sittande utredning – i detta fall jordförvärvsutredningen. Det är ju sagt att den skall ge en samlande överblick. Jag har ändå påvisat att det på fyra fem år har gått att förvärva 21 000 hektar jordbruksmark. Man har köpt för 42 milj. kr. Enligt min mening är det inte en så marginell sak som herr Andersson vill göra gällande.

Herr Andersson håller före att stiftsnämnderna skulle vara skickligare än pastoraten när det gäller talerätten. Han nämner de låga arrendena. Då får väl stiftsnämnderna sköta sin förvaltning per bil med resor och traktamenten i det oändliga och kontrollera vartenda löneboställe vid arrendesättningen. Känner man inte till de lokala förhållandena, är det svårt att sätta skäliga arrenden.

Enligt min uppfattning innebär utskottets mening att den starke skall utnyttja sin styrka mot den svage. Sådant kan inträffa om pastoraten inte skall betraktas såsom ägare och företrädare för jordintresset utan detta överlåtes åt stiftsnämnderna. Vi säger att kyrkan må besluta om sina inre angelägenheter. Flera propositioner, som har tagit upp frågor om kyrkans inre angelägenheter, har bifallits i höst av riksdagen i stor enighet. Här är det fråga om jord- och skogsvård, men jag trodde att kyrkan hade själavård som sin huvudsakliga uppgift.

Herr NISSER (m):

Herr talman! Får kyrkan bättre möjligheter att placera sina överskottsmedel och sitt kapital i andra värden än jord och skog, vilket reservationen 3 vill, behöver kyrkan kanske inte gå ut på jord- och skogsmarknaden.

Talet om tillrättavisning och liknande är ganska egendomligt för att komma från en riksdagsledamot. Det är alltså inte comme il faut att riksdagen har en åsikt i kyrkliga frågor. Det finns ju ändå en kombination. Skall vi avskaffa riksdagens inflytande på dessa frågor? Vi skall väl ha rätt att säga vad vi tycker – eller hur, herr Andersson i Lycksele?

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Låt mig först instämma i herr Mattssons förhoppning att kyrkan huvudsakligen ägnar sitt intresse åt själavård. Men nu tvingas vi ju trots allt diskutera frågor om jorden, och då påstår herr Mattsson att jag inte har någonting emot att kyrkan ökar sitt markinnehav. Jag har inte talat om det. Jag har talat om – och det är vad propositionen och kyrkomötets beslut går ut på – att ge kyrkan möjlighet att, när hon nu är jordägare och förvaltare av viss jord, också förvalta sin mark i form av rationella enheter. Det frågan nu gäller är inte att kyrkan skall lägga sig till med mera mark utan att den skall kunna rationalisera sitt markinnehav.

När det gäller stiftsnämndernas talerätt, som herr Mattsson gör till en stor decentraliseringsfråga, är det ju helt enkelt så att stiftsnämnderna har bedömts förfoga över den bästa expertisen att tillhandagå pastoraten i dessa angelägenheter. I propositionen har förutsatts ett nära samarbete mellan stiftsnämnd och pastorat i de här frågorna. Jag tror att det kommer att fungera bra, och det är också den ordning som kyrkan själv vill ha.

Kyrkan har redan möjlighet, herr Nisser, att förvalta sitt pund på olika sätt. Låt oss också ge kyrkan förtroendet att göra det inom ramen för den lagstiftning som vi här nu går att besluta om.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har biträtt utskottsmajoriteten, och jag har inte funnit behov av att förklara mitt ställningstagande. Jag tycker att herr Andersson i Lycksele har redogjort ganska väl för motiven till detta.

Jag har blivit litet illa berörd av en del som har sagts i den här debatten. Både herr Mattsson i Lane-Herrestad och herr Nisser talar om svenska kyrkans spekulation i mark. Jag måste säga att det är en ganska säregen ståndpunkt att beskylla de kyrkliga myndigheterna för att spekulera i mark, när de försöker förvalta sina tillgångar så rationellt som möjligt.

Om vi nu skall ha en debatt om stat-kyrka, så är jag beredd att ta den, och där har vi säkert inte samma uppfattning, herr Mattsson och jag och herr Nisser och jag. Men det kan inte vara riktigt att använda sådana argument som att om stiftsnämnderna får talerätt, då blir det onödiga rese- och traktamentskostnader, besluten blir centraliserade, svenska kyrkan driver genom köp av mark upp livsmedelspriserna – det ena argumentet är otroligare än det andra.

Vad det gäller är ju att göra vissa förändringar i lagstiftningen som inte innebär att man ruckar på de principer som nu gäller. Vill man komma åt svenska kyrkans möjlighet att förvärva jord, bör man föra den debatten separat. Så länge svenska kyrkan nu har den relation till staten som den har, måste vi väl i varje fall unna svenska kyrkan möjlighet att så rationellt som möjligt förvalta sina tillgångar. Jag tycker att det är otroliga anklagelser som man kommer med mot kyrkliga förtroendemän ute i pastoraten och mot svenska kyrkans ämbetsmän, att de så fort de diskuterar hur svenska kyrkan förvaltar sina tillgångar skulle

ägna sig åt markspekulation.

För min del nöjer jag mig med att stå på kyrkomötets och utskotts-
majoritetens sida.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Vi har sagt att när kyrkan säljer rätt betydande egendomar
intill tätorter får den in stora summor som den då har att på nytt placera.
Vi anser det inte nödvändigt att kyrkan då skall ge sig ut på den fria
marknaden för att förvärva självständiga jordbruksfastigheter och vara
med såsom en köpstark intressent och driva upp priserna ytterligare.

Att stiftsnämnderna skulle vara så mycket skickligare än pastoraten
finns det inga bevis för, men en sak är klar: deras förvaltning kommer,
som jag sade, att vara placerad i bil, därför att nämndernas experter
måste resa omkring och kontrollera vartenda löneboställe i stället för
att detta görs inom pastoraten. Här är det inte fråga om tro, här är det
fråga om vetande.

Herr NISSER (m):

Herr talman! Jag har icke, herr Wikström, med en antydning nämnt
något om spekulation, jag har inte ens använt det ordet. Vad jag vill
påpeka och trycka på är att vi, som vår värderade ordförande i kul-
turutskottet nyss sade, vill ge kyrkan större möjligheter att förvalta sitt
kapital på annat sätt än att just köpa mark. Det är det frågan gäller.

F. ö. har jag en känsla av att herr Wikström inte riktigt har satt sig
in i den här frågan.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är ett ganska billigt argument att säga till en de-
battmotståndare att han inte satt sig in i frågan. Det är ju flera frågor
det gäller. Det handlar om relationen mellan stat och kyrka och det
gäller frågan om tillämpningen av jordförvärvslagen.

Får jag fråga herr Mattsson i Lane-Herrestad, som hade siffror på hur
mycket mark svenska kyrkan köpt, hur mycket mark svenska kyrkan
har sålt under motsvarande period och vilka värden detta rör.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels re-
servationen nr 1 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl., och förklarades
den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr
Mattsson i Lane-Herrestad begärt votering upplästes och godkändes följ-
jande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 22 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl.

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Förvaltning av
kyrklig jord. m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mattsson i Lane-Herrestad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 179
Nej - 125
Avstår - 4

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mattsson i Lane-Herrestad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 22 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mattsson i Lane-Herrestad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 177
Nej - 124
Avstår - 4

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mattsson i Lane-Herrestad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Vissa jaktfrågor
m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 22 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mattsson i Lane-Herrestad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 178
Nej - 125
Avstår - 5

§ 5 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkanden

1975/76:23 med anledning av propositionen 1975/76:32 om ändringar i fiskelagstiftningen

1975/76:24 med anledning av propositionen 1975/76:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 såvitt avser anslag inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte motion

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 6 Vissa jaktfrågor m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1975/76:25 med anledning av motioner angående vissa jaktfrågor m. m.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! Jag har i min hand ett tidningsurklipp. När jag kom tillbaka till riksdagen i början av veckan hade en som arbetar här i huset klippt ur den ur en av Stockholmstidningarna.

Det är en insändare skriven av en pojke i Norrköping vid Magnus Hansson. Han är 13 år. Jag har telefonledes varit i kontakt med honom, och han har lovat att jag får utnyttja artikeln.

Jag vill börja med att läsa några inledande ord från denna insändare:
"Hr Redaktör!

Nu har de allra svartaste skamfläckarna i svensk naturvård trätt i kraft. Den 1 december börjar nämligen den allmänna jakttiden på duvhök i södra och mellersta Sverige. Den varar till den 29/2. I Norrland infaller jakttiden tre månader tidigare."

Jag tror att grabben Magnus skulle ha varit rätt belåten om han hade tagit del av jordbruksutskottets betänkande nr 25, som behandlar bl. a.

en motion om att duvhöksjakt skall förbjudas och duvhök fridlysas.

Utskottet skriver bl. a.: "Enligt utskottets mening får rovfågeln anses utgöra ett omistligt inslag i en levande och variationsrik fauna och utskottet vill därför tillstyrka sådana åtgärder som är ägnade att trygga rovfåglarnas fortbestånd."

Tidigare har utskottet gjort en resumé och sagt att rovfågeln är hotad och att man även i andra länder vidtar åtgärder för att de inte skall utrotas.

Insändaren Magnus Hansson tar vidare upp det som också tagits upp i min och herr Wirténs motion, nämligen den skydds jakt på duvhök som sker bl. a. vid fasanerierna. Den 13-åriga Magnus har samma uppfattning som vi motionärer. Han säger att det är fel att skydds jakt får ske.

Man kan göra en liknelse med flugorna på en sockerbit. När man slår ihjäl en fluga kommer det genast en ny. Likadant är det vid fasanerierna. Dödar man en duvhök kommer det en ny igen, och på så sätt kan stammen decimeras på ett olyckligt sätt.

Utskottet skriver ganska positivt när det gäller själva jakten, men man kunde önska att utskottet mera klart tagit ställning för ett uttalande om att duvhöksjakt borde förbjudas. Duvhöken är den enda rovfågel man får jaga.

Men utskottet är mera tveksamt och vill inte ta ställning till skydds jakt vid fasanerier, hönsgårdar osv. Det är litet olyckligt. Vi bör på alla sätt skydda samtliga svenska rovfåglar, vilket måste innefatta även duvhöken.

Jag vill avslutningsvis citera det sista i Magnus insändare:

"Totalfridlys därför duvhöken, den enda svenska rovfågel som ännu inte har detta skydd, så att vi även i framtiden kan njuta av dess stolthet och elegans ute i naturen!"

Jag hoppas att vi alla är överens om att Magnus vädjan inte bör förklina ohörd.

Herr PETERSSON i Örebro (c):

Herr talman! I det betänkande som vi nu debatterar behandlas en motion av Erik Larsson i Öskevik och mig, som tar upp frågan om ersättning för vissa skador förorsakade av vilt. Motionen tar upp ett fall av bäverskador på skyddsvallar inom ett sjösänkingsföretag. Vallarna inom det nämnda företaget har under hela 1960-talet på grund av bäverskador fått repareras på stora områden och till stora kostnader. År 1974 var vallarna så perforerade av bäverns boplatser att det krävdes omedelbara och omfattande åtgärder för att återställa en sträcka av minst tre kilometer av dessa vallar i godtagbart skick. Kostnaderna för dessa reparationer beräknades av lantbruksnämnden i vederbörande län till ca 100 000 kr. Markägaren, eller med andra ord sjösänkingsbolaget, beviljades också ett statligt anslag, men det uppgick endast till 25 000 kr. Således var det i detta fall markägaren som fick stå för huvuddelen av kostnaderna för de skador bävern hade orsakat.

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

Vissa jaktfrågor
m. m.

Fredagen den
12 december 1975

Vissa jaktfrågor
m. m.

Det här kan inte anses som en skälig kostnadsfördelning mellan de skadedrabbade och det allmänna som har ansvaret för en fridlyst djurart. Vi har i motionen pekat på de svårigheter som uppstår för de skadedrabbade när det gäller att hävda sina krav, då det i dag inte finns några som helst fasta regler för ersättning av skador av den här typen. Vi menar att principen bör vara att den som drabbas av skada, försorskad av fridlyst djurart, får ersättning för hela den skada han åsamkats.

Vi har också i motionen begärt förslag till enkla och klara regler för reglering av sådana här skador. Vidare har vi begärt att en fond skulle inrättas, varur de som är ersättningsberättigade kunde få bidrag. Vi har också hemställt att bidrag skulle kunna utgå till förebyggande åtgärder, när så är nödvändigt.

Utskottet hänvisar till lantbruksstyrelsens och naturvårdsverkets yttranden och säger att en gammal praxis varit att varje näring får tåla viss skadegörelse av vilt, och först när skadegörelsen blivit mer omfattande och andra åtgärder inte hjälpt kan i sista hand ekonomisk kompensation komma i fråga. Utskottet slutar med att anföra att det hittillsvarande systemet med prövning från fall till fall t. v. bör godtas och att det ankommer på regeringen att fatta beslut på området.

Utskottet säger vidare att det är angeläget att ersättningssystemet är så utformat att det tillgodoser intresset av ett tillfredsställande skydd för fridlysta djurarter liksom utskottet också konstaterar behovet av att markägare ges ett rimligt skydd mot ekonomiska förluster till följd av viltskador.

Utgår man från det aktuella fall som jag har relaterat framgår det att man knappast kan göra gällande att ekonomisk ersättning lämnats till de skadelidande i skälig omfattning. Ändå har skadornas omfattning i det här fallet konstaterats av vederbörande lantbruksnämnd, vilken också är ett statligt organ. Något tvivel om ersättningens berättigande bör således inte föreligga. Likväl erhöll markägarna en ersättning som endast svarade mot en fjärdedel av de totala kostnaderna för uppkomna skador.

Detta fall om något visar att man, för att förverkliga de intentioner om rimligt skydd mot ekonomiska förluster till följd av viltskador som vi i motionen förespråkar och som också utskottet säger sig vara överens med oss om, nog måste komma fram till andra regler än de som f. n. gäller.

Herr talman! Ett enigt utskott har ju avstyrkt motionen i fråga, och jag skall därför inte ställa något yrkande. Jag avser dock att återkomma i ärendet.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 7 Vårjakt efter sjöfågel

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Vårjakt efter
sjöfågel*

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1975/76:26 med anledning av motioner om vårjakt efter sjöfågel, m. m.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! Jag kan i och för sig inte peka på någon egentlig anledning att ta till orda i denna fråga, eftersom jag inte är motionär och inte heller är ledamot av jordbruksutskottet. Jag känner dock ett behov att säga några ord i detta sammanhang.

Ett enhälligt jordbruksutskott har hemställt att riksdagen skall ge regeringen till känna vad utskottet uttalat om undersökning av möjligheterna att på nytt införa sjöfågeljakt på våren. Utskottet skriver för all del mycket försiktigt i sitt betänkande och vill inte att stammarna skall drabbas av någon större åderlåtning. Man vill att jakten i fråga skall förbehållas skärgårdsbefolkningen, och det kan i och för sig vara vällovligt. Men jag tror ändå att det är mindre lyckat att släppa denna vårjakt fri igen.

Jag ser inte så mycket till den biologiska aspekten i detta sammanhang. Jag tror att fågelstammarna nog tål en viss avskjutning, och vi i Sverige brukar ju kunna sköta jakten rätt snyggt. Men hela denna fråga har en i hög grad psykologisk aspekt. Vi har genom påverkan från svenskt håll lyckats förmå Nordsjöländerna att tidigarelägga sin sjöfågeljakt. Förut jagade man utmed Nordsjökusten fram till den 15 april. Numera upphör jakten den 1 mars.

Jag tror att det skulle vara mycket olyckligt om vi nu här i Sverige ändrade oss och gav vissa möjligheter till jakt på våren. Då skulle vi nämligen också påverka jakten i andra Nordsjöländer, som vi erfarenhetsmässigt vet inte har riktigt samma intresse som vi är kända för att ha när det gäller att bevara fauna och flora.

Jag vet att nere på kontinenten ornitologer och naturvårdare över huvud taget på sina bara knän ber de svenska myndigheterna att inte ändra bestämmelserna på detta område. Om så skulle ske, skulle det där nere uppstå ett helt annat jakttryck än vad som blir fallet här.

Jag har inget yrkande men jag vill säga att vi skall vara försiktiga och verkligen tänka oss för innan vi släpper loss vårjakten efter sjöfågel igen.

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 26 behandlas senvinterjakt efter sjöfågel, aktualiserad i en under den allmänna motions tiden väckt motion med inte mindre än 27 motionärer, representerande fem partier.

I motionen hemställs att riksdagen som sin mening uttalar att regeringen bör genomföra begränsad senvinterjakt för yrkesfiskare och andra skärgårdsbor i huvudsaklig överensstämmelse med Svenska jägareför-

Fredagen den
12 december 1975

Vårjakt efter
sjöfågel

bundets förslag härom till regeringen i mars 1971.

Det konstateras i motionen att beståndet av ejder, vigg och storskrake i Östersjöskärgården är utomordentligt stark, ett förhållande som också gäller i den finska skärgården, vilket framgick i ett år 1973 gjort uttalande från jord- och skogsbruksministeriet i Helsingfors om förhållandena där. Det bör noteras att i Finland bedrivs ifrågavarande jakt huvudsakligen på senvintern. I Norge har man tillåtit en senvinterjakt för ett par kommuner längst uppe i norr.

Ett av skälen för att vi för skärgårdsbefolkningen önskar denna jakt är av biologisk art. Det förhåller sig så att den fågel som kanske är mest aktuell i sammanhanget, nämligen ejderhanen eller gudingen, inte kan jagas under hösten. De äldre hanfågelnarna finns då inte i de här aktuella skärgårdarna. En biologiskt riktig beskattning av stammen kan alltså endast ske om också en senvinterjakt möjliggörs.

Jordbruksutskottets behandling av motionen har varit positiv. Att frågan om en sådan jakts lämpliga utformning närmare kan behöva ses över ter sig naturligt. Noggranna överväganden om den lämpliga personkrets som kan komma i fråga för dessa jakttillstånd synes också vara nödvändiga.

En stor del av den svenska expertisen på området finns i Svenska jägareförbundet – statens organ för att handha jakten här i landet. Det finns därför all anledning att hänvisa till Svenska jägareförbundets skrivelse till regeringen från 1971, där förslag till lämpliga lösningar i långa stycken står att finna.

Skärgårdsbefolkningens intresse av återinförd senvinterjakt är förståeligt. Att utskottet nu hemställer att regeringen skyndsamt skall utreda formerna för en sådan jakt innebär en uttalad viljeyttring från utskottets sida att på lämpligt sätt tillmötesgå skärgårdsbefolkningens önskemål.

Enligt min mening finns, som jag tidigare nämnt, så mycket material vilket kan utgöra underlag för överväganden att en utredning borde kunna ha sina ställningstaganden klara i så god tid att ett förslag kan föreläggas riksdagen redan i vår. Följaktligen bör ett införande av senvinterjakt kunna genomföras till jaktåret 1977/78.

I anledning av det anförande som herr Johansson i Växjö alldeles nyss höll finns det anledning att erinra om att i den fågelskyddskonvention från 1950 som också Sverige undertecknat finns en undantagsregel i artikel 6 i konventionen – som f. ö. tillkom på svenskt initiativ – så lydande:

”I Norge, Sverige och Finland samt på Färöarna rådande särskilda förhållanden inom näringslivet berättiga vederbörlig myndighet i dessa länder att medgiva undantag samt göra vissa avvikelser i fråga om bestämmelserna i föreliggande konvention.”

Detta undantag som tillkom på svenskt initiativ och som tillämpas i Finland och i någon mån även i Norge torde rimligen inte kunna ställa Sverige såsom förslagsnation i en sämre situation, eller över huvud taget

i någon ofördelaktig situation, i andra länders ögon. Med andra ord: jag tycker inte att det resonemanget har fog för sig.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Förbud mot
nöjesjakt*

§ 8 Förbud mot nöjesjakt

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1975/76:27 med anledning av motion om förbud mot nöjesjakt.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:59 av herr Sjöholm (fp), vari föreslagits att riksdagen skulle besluta att av regeringen begära utredning om och förslag till sådan organisation av den nödvändiga vilt-avskjutningen att nöjesjakten kunde förhindras.

Utskottet hemställde att riksdagen lämnade motionen 1975:59 utan åtgärd.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det finns säkert många i den här församlingen som tycker att det är en märklig motion jag har väckt, men jag är lika viss om att det finns väldigt många människor utanför det här huset som sympatiserar med de tankegångar som finns där, och jag tror att deras antal är tillväxande. Eftersom vi har en representativ demokrati bör även deras talan kunna föras i den här församlingen. Jag gör det allra enklast och allra kortast genom att läsa upp motionen – de flesta här har nog inte läst den. Den lyder så här:

”Om ett kulturellt välutvecklat land skall tillåta nöjesjakt, ett konkret uttryck för lusten att döda, kan verkligen med fog sättas i fråga. Åtskilliga kultur- och djurvänner vämjes helt visst vid anblicken av pressens illustrerade redovisningar från en god jakt, gärna då med den stolte jägaren med en fot nonchalant stödd mot det nedlagda viltbrådet. Det osmakliga i situationen mildras ingalunda av att kungahuset här föregår med dåligt exempel.

Det är sårande för den intellektuella redbarheten att nöjesjägarna samt och synnerligen uppger sig vara de verkliga djurvännerna. Förhållandet är sålunda det att när nöjesjägaren vandrar omkring i markerna och blir varse exempelvis ett rådjur han då blir föremål för en från psykologisk synpunkt mycket intressant och mycket märklig påverkan: Här kommer nu ett rådjur och som djurvän gläder jag mig åt anblicken av detta vackra djur. Ja, jag gläder mig åt det i så hög grad att jag beslutar mig för att döda det på fläcken.

Fredagen den
12 december 1975

*Om försök med
nyhetsprogram för
döva i TV*

Nöjesjägarens försäkringar om att vara djurvän måste väl ändå rimligen böttna antingen i hyckleri eller en speciell form av djupgående personlighetsklyvning. Intetdera framstår som särdeles respektabelt. Särskilt klandervärt i fråga om nöjesjaktens bedrivande är det bristande omdöme förenat med otillräcklig skjutskicklighet som många av dessa lustdödare visar prov på. I synnerhet tiden efter den årliga älgjakten påträffas i markerna skadeskjutna djur, levande eller döda, som måst utstå de mest fruktansvärda plågor.

Om djuren själva fick välja sina vänner skulle de förvisso kassera nöjesjägarna.

Det är givetvis ofrånkomligen nödvändigt att en viss avskjutning av viltet sker. Det borde kunna ske under kulturellt och humanitärt anständigare former än dem under vilka nöjesjakten bedrivs. En utredning bör lämpligen ges i uppdrag att klarlägga hur en ansvarsmedveten avskjutning av viltet bör administreras och praktiskt genomföras.

Med åberopande av det anförda föreslår jag att riksdagen måtte besluta att av regeringen begära utredning om och förslag till en sådan organisation av den nödvändiga viltavskjutningen att nöjesjakten kan förhindras."

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motion 1975:59.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 59 av herr Sjöholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående utskottsbetänkanden till morgondagens sammanträde.

§ 9 Om försök med nyhetsprogram för döva i TV

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara fru *Marklunds* (vpk) den 27 november anmälda fråga, 1975/76:131, och anförde:

Herr talman! Fru Marklund har frågat mig om jag är beredd att medverka till att en försöksverksamhet i TV för döva snarast kan komma till stånd.

Enligt avtalet mellan staten och Sveriges Radio AB angående rundradions programverksamhet äger bolaget med ensamrätt avgöra vilka program som skall sändas.

Sveriges Radio bedriver en omfattande utvecklings- och försöksverksamhet, bl. a. beträffande textning av nyhetsprogram. Företaget har vidare i början av innevarande år i samarbete med televerket, nämnden för

samhällsinformation och handikappinstitutet genomfört en landsomfattande kampanj om möjligheterna för hörselskadade att gratis erhålla sådana tekniska hjälpmedel som underlättar programutnyttjandet. Kampanjen har enligt uppgift varit framgångsrik.

Jag vill också nämna att radioutredningen behandlar frågan om särskilda program för handikappade, bland dem de döva.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på den fråga som jag har ställt. Jag är naturligtvis medveten om att programsättningen handhas av Sveriges Radio, men jag är också medveten om att det har en viss betydelse vad utbildningsministern säger och vad vi här i riksdagen kan ha att säga om hur resurserna skall användas i Sveriges Radio.

Det har uppgetts att TV-nytt skall upphöra med sin verksamhet men ändå under ett par år behålla resurser i fråga om både ekonomi och personal. Det är mot den bakgrunden som jag har funderat över möjligheterna att använda dessa resurser för att med det snaraste starta en försöksverksamhet med nyhetsprogram för de döva. Det skulle ge behövliga erfarenheter för en, som jag hoppas, så småningom heltäckande programservice även för de döva.

Vi har ju här i riksdagen diskuterat olika möjligheter att bryta den isolering som alltför många döva upplever, och bl. a. har då frågan om teckenspråkets användning aktualiserats. Den alltför länge dominerande felaktiga uppfattningen – att det skulle vara till skada att ge döva undervisning i teckenspråk därför att det skulle hämma deras förmåga till munavläsning – har numera inte så många anhängare. Men alltjämt är ändå insatserna för att öka teckenspråkets användning alldeles för små. Det har jag och andra nyligen påtalat i en riksdagsdebatt.

Jag ser den här idén att utnyttja TV-nytt-tiden – om vi skall använda det begreppet – för ett nyhetsprogram, riktat till de döva, som en stimulans också för teckenspråksundervisningen. Genom att man samtidigt använder nyhetsuppläsare som, vända till de döva tittarna, ger möjligheter till munavläsning, en tolk som uttrycker sig med tecken och slutligen också en textremsa, som tittaren kan följa, skapas ju en fullständig inlärningsituation. Jag tror att det skulle vara en bra hjälp för alla dem som arbetar med att sprida kunskaper om teckenspråket. Det gör ju numera verkligen skäl för benämningen språk. Tidigare uttrycktes teckenspråket i ett slags staccatostil, såsom "hon stor, han liten", medan den som nu lär sig teckenspråket verkligen också får möjligheter att uttrycka sig. Jag tror att TV skulle kunna medverka till detta, bl. a. genom att använda den här resursen som jag har pekat på i min fråga.

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Om försök med
nyhetsprogram för
döva i TV*

Fredagen den
12 december 1975

*Om lämpligheten
av försök med
ungdomar inom
alkoholforskningen*

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det är naturligtvis bra att det finns ett intresse för att de döva och de som har nedsatt hörsel får ökade möjligheter att ta del av radioprogram.

Men, fru Marklund, för bara några veckor sedan diskuterade riksdagen denna fråga och uttalade därvid ganska bestämt en önskan, som f. ö. också från regeringshåll har uttryckts vid flera tillfällen. Jag skall inte nu trötta kammaren med att läsa ur utskottsbetänkandet, som bara är några veckor gammalt. Jag tycker att det kanske kan vara på sin plats att kammarens ledamöter tar del av det som riksdagen har beslutat bara för ett litet tag sedan och inte igen ställer samma fråga som man nyligen har fått svar på.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag tror jag vågar säga att jag hör till dem i kammaren som har tagit del av utskottets betänkande, de försök som pågår och de initiativ som har tagits på detta område. Men det är kanske just därför att jag hör till dem som har intresserat sig för denna fråga som jag också har funnit en möjlighet genom att TV-nytt, enligt uppgift, efter en tid skall läggas ned. Detta ger alltså tid som kan användas till sådana nyhetsprogram som jag menar är nödvändiga för de döva och hörselskadade. Det har hittills sagts att man inte har tid och ekonomiska resurser för att vända sig till dem. Här får vi låt mig säga en bit över i ett redan finansierat program för att vända oss just till de döva och de hörselskadade. Man har alltså följt de här frågorna och har klart för sig vad som pågår, men man har också klart för sig att det som pågår inte är tillräckligt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om lämpligheten av försök med ungdomar inom alkoholforskningen

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Henmarks* (fp) den 27 november anmälda fråga, 1975/76:135, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Herr Henmark har frågat socialministern om han anser det rimligt att ungdomar i yngre tonåren används för försök med alkoholforskning. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Frågan är föranlåten av uppgifter i dagspressen om planerna på viss forskningsverksamhet vid institutionen för teoretisk alkoholforskning vid Karolinska institutet.

Vid institutionen har nyligen slutförts en omfattande serie av försök där alkoholens inverkan på vuxna och äldre undersökts. Det har därvid framkommit vissa skillnader i graden av påverkan som kan hänföras

till försökspersonens ålder. Det har därför fallit sig naturligt för institutionen att vilja göra motsvarande undersökningar med yngre personer.

Jag har inhämtat att avsikten är att en forskningsgrupp skall undersöka ett mindre antal tonåringar, som är kända av personer som ingår i forskargruppen. Föräldrar och lärare har, enligt vad som upplysts mig, inbjudits till en informationsträff om projektet. Jag förutsätter att föräldrars eller annan vårdnadshavares samtycke inhämtas i de fall försökspersonerna är minderåriga.

Jag har slutligen också inhämtat att projektet i vanlig ordning kommer att underställas Karolinska institutets etiska kommitté, vars godkännande fordras för att undersökningen skall få påbörjas. I övrigt vill jag för dagen inte närmare kommentera de nämnda planerna.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka utbildningsministern för svaret.

Det var något av en chockartad upplevelse att få höra att en vetenskapsman skulle börja experimentera med alkohol på ungdom. Vi vet att ungdomar inte har rätt att inköpa sprit innan de fyllt 20 år och inte får serveras mellanöl innan de fyllt 18 år. Då är det underligt att en vetenskapsman kan börja experimentera med ungdomar i åldern från 18 år och nedåt till 14 år, enligt vad jag har erfarit.

Jag har också hört att saken underställts JO av någon, så vi får kanske se hur det ligger till rent författningsmässigt.

Vi vet att alkohol är ett gift för människor i alla åldrar. Men vi vet också att den är alldeles speciellt farlig för ungdomen, och många är i dag allvarligt oroade för att dessa sprit- och alkoholvanor skall sträckas ner till unga åldrar. Jag vill gärna passa på att nämna att Svensk sjuksköterskeförenings sektion för skolsköterskor, som ju har mycket med ungdomar att göra, vid en sammankomst i Uppsala med 450 deltagare givit ut en appell. Tyvärr har TT, enligt vad det står, vägrat publicera appellen. Där står emellertid bl. a. följande:

”Under den 10-årsperiod som förflutit sedan mellanölet legalt kunnat saluföras i den allmänna handeln, har uppenbara förödande effekter kunnat konstateras framför allt när det gäller skolungdomen.

Missbruket av mellanöl har spritt sig långt ner i åldrarna och är t. o. m. frekvent på låg- och mellanstadierna. Ölkonsumtionen som helhet har ökat med 81 % på tio år och trenden utvisar fortsatt stegring.”

Nu vädjar dessa skolsköterskor till alla opinionsbildande myndigheter att man verkligen skall ta stortag för att förhindra alkoholkonsumtion i dessa åldrar. Och mitt i detta upplever vi att en vetenskaplig institution börjar göra sådana här experiment!

Saken skall underställas Karolinska institutets etiska kommitté, säger statsrådet. Det är ungefär som om man gör djurförsök. Jag tycker det är förunderligt att ett sådant här initiativ får tas.

Jag beklagar att utbildningsministern inte vill göra några ytterligare kommentarer, men jag kan delvis förstå honom om frågan är under ut-

redning rent juridiskt. Då kan det vara svårt att kommentera den. Men det skulle ändå vara mycket intressant att få höra utbildningsministerns egen personliga syn på frågan, även om han inte vill uttala sig i egenskap av ämbetsman. Det vore mycket intressant att få höra utbildningsministerns rent personliga syn på om detta är rimligt och lämpligt.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Jag skall göra en enda kommentar ytterligare.

Naturligtvis har man i en mängd forskningssituationer att väga den enskilda människans integritet och behov mot de många människornas intressen. Men som herr Henmark med all rätt framhållit har vi en besvärlig alkoholsituation bland ungdomen, och om det då visar sig att man med hjälp av ökade kunskaper om ungdomens reaktioner kan förhindra att unga människor i framtiden betar sig så vårdslöst med alkohol som de kanske nu ofta gör, så kan ju det vara ett värde. Men självfallet måste man i alla forskningssituationer vara mycket noga med och slå vakt om den enskilda människans integritet. Jag vill här säga att i den mån som det blir fråga om en direkt konflikt mellan den enskilda människans integritet och låt oss säga samhällsintresset – eller de många människornas samhällsnytta om jag får uttrycka det så – anser jag det vara självklart att den enskilda människans värde och integritet måste väga tyngst.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för detta sista uttalande, som vittnade om mänsklighet i denna situation.

Jag vill bara tillägga att vetenskapen ju ändå har ett rikt fält att studera dessa frågor rent sociologiskt. Man vet att alkoholen innebär mycket stora faror. Bara genom att studera själva cellförändringarna skall man säkert kunna se verkningarna av alkoholen. Man behöver inte använda några människor för det. De är ömtåliga. Vi vet också att alkoholen är vanebildande. Det är ett farligt gift. Självfallet vill ingen att våra ungdomar skall bli alkoholslavar. Därför tycker jag att det är én onödig risk med sådana här experiment. Dessutom kan försöken troligen avtrubba känslan för att ungdomar och alkohol inte hör ihop. Här låter nu vetenskapsmannen ungdomarna dricka vilken sprit de vill, precis hur de vill och vad de är vana vid att dricka, står det i referatet. Man förutsätter liksom att ungdomarnas föräldrar har brutit mot lagen i detta fall, ty meningen med lagen är väl ändå att den som är under 20 år inte skall få dricka sprit, resp. under 18 år för mellanöl. Men här förutsätter man, som sagt, att ungdomarna har vanan inne. Därför får de dricka vad de är vana vid, och det skall de få fortsätta med.

Jag anser att det måste finnas en gräns för vad vetenskapsmannen får göra, och jag tycker att här har vi ett område där han inte borde få verka på det sätt som är planerat.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
12 december 1975

Om vuxenstuderandes rätt till extra studiemedel

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara herr *Sellgrens* (fp) den 28 november anmälda fråga, 1975/76:138, och anförde:

Herr talman! Herr *Sellgren* har frågat mig om jag är beredd att medverka till att underlätta för vuxenstuderande att erhålla extra studiemedel vid dubbelbosättning.

För vuxna studerande som under sin studietid uppbär studiemedel kan extra studiemedel utgå till gift studerande (jämfäst) som på grund av studier måste vistas på annan ort än hemorten och som har make och hemmaboende barn på hemorten. Endast om studieorten ligger på sådant avstånd från hemorten att makarna inte kan ha gemensamt hushåll skall dubbelbosättning anses föreligga.

Det särskilda vuxenstudiestöd som fr. o. m. innevarande budgetår har införts ger väsentligt bättre förmåner än vanliga studiemedel. Någon möjlighet att förena vuxenstudiestödet med extra studiemedel finns emellertid inte. Jag är inte heller beredd att f. n. föreslå en förändring av gällande bestämmelser i detta avseende. Däremot avser jag att följa verksamheten med den nya stödformen för att, om erfarenheterna ger anledning därtill, överväga lämpliga förändringar av nuvarande regler.

Herr *SELLGREN* (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

Det är riktigt, som herr statsrådet anförde, att riksdagen i våras antog ett förslag om studiemedel, och det möttes med stora förväntningar av många vuxenstuderande. Men det har tyvärr inte slagit så ut som man hade förväntat. Jag har ett exempel på att en vuxenstuderande familjeförsörjare med hemarbetande hustru och fyra minderåriga barn kommer i sämre studiesocial situation än t. ex. vuxenstuderande gift kvinna, vars make har egen inkomst. Det hänger samman just med möjligheterna att *erhålla extra studiemedel*. *Den man jag talade om har trots noggrann redovisning till studiemedelsnämnden inte erhållit extra studiemedel för sin dubbla bosättning, och besvär hos centrala studiestödsnämnden har också avvisats.* Det är därför förvånande att höra statsrådet säga att en person som har dubbelbosättning skall kunna få extra studiemedel. Jag undrar vilka andra kriterier det kan vara som lett till att denne man inte fått extra studiemedel trots dubbelbosättning. Kan det bero på att han har förmögenhet som är bunden, eller kan det bero på att han haft inkomst utanför studietiden? Den inkomsten är dock medel han behöver för underhåll av sin familj.

Det verkar som om studiemedelssystemet för studier på högskolenivå är uppbyggt efter ungdomars ekonomiska situation och studiesituation. Om man är vuxen och har familj lever man under helt andra förhållanden. Man har försörjningsbörda, och med detta restriktiva studiemedelssystem

Fredagen den
12 december 1975

*Om vuxenstuderan-
des rätt till extra
studiemedel*

kommer en vuxenstuderande med familj i en betydligt sämre situation än unga studerande. Resultatet blir då antingen att han måste avstå från studierna eller att han tvingas till ett orimligt dubbelarbete som drabbar familjen och går ut över studierna. Det kan väl inte vara avsikten med de nuvarande reglerna?

Jag skulle gärna vilja höra om statsrådet har någon uppfattning om varför en person som mannen jag talade om skall hamna i en sämre studiesocial situation än en annan vuxenstuderande på högskolenivå, trots att han kan återopa dubbelbosättning.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Herr Sellgren talar delvis med utgångspunkt från en gammal situation. Det är ingenting annat än just avståndet från hemorten som avgör om det skall utgå så att säga dubbla studiemedel vid dubbelbosättning. Däremot gäller andra regler för att studiemedel skall utgå över huvud taget, men det är en annan fråga. Vad herr Sellgren har frågat är i vilka fall det utgår extra studiemedel vid dubbelbosättning. Det är alltså avståndet från hemorten, eller rättare sagt det faktum att det är omöjligt för makarna att ha gemensamt hushåll, som avgör det.

Det nya vuxenstudiestödet som riksdagen diskuterade i våras har ännu inte, herr Sellgren, slagit ut så att de vuxenstuderande kunnat se effekterna av det; det är nu första terminen som det utgår, och vuxenstudiestödsnämnderna har just börjat sin verksamhet med att betala ut de nya vuxenstudiestöden till de vuxenstuderande. Jag är helt övertygad om att det nya vuxenstudiestödet när det har kommit i gång under året väsentligt skall förbättra de vuxenstuderandes situation, såsom vi alla hoppades i samband med diskussionen om reformen i våras.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Men det är ju nuläget vi resonerar om, herr statsråd. Det är höstterminen 1975 och vårterminen 1976 som det aktuella fallet gäller. Då måste det väl vara något fel i handläggningen, eftersom man har samma regler att utgå från.

Jag frågade om möjligen bunden förmögenhet – bil, uthem eller sådant – kunde vara ett hinder. I det fall som jag har tagit upp kan orsaken till att extra studiemedel inte utgår inte vara att avståndet är för litet, eftersom det är 11 mil mellan den fasta bostaden och studieorten där den studerande måste vistas under veckorna. Det är alltså uppenbart att familjen är åtskild under de veckor då studierna pågår.

Jag vill alltså fråga: Dröjer det med genomförandet av denna reform eller skall stödet utgå även under höstterminen 1975?

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Frågan om förmögenhet och annat sådant har ingenting med de extra studiemedlen vid dubbelbosättning att göra.

Jag har givetvis ingen möjlighet att ta ställning till hur centrala stu-

diestödsnämnden har gjort bedömningen i det aktuella fallet – vilket avstånd som skall anses giltigt i förhållande till kommunikationsmöjligheter och annat. Däremot kan jag säga att det nya vuxenstudiestödet skall gälla fr. o. m. nuvarande hösttermin. Under löpande budgetår kommer det nya vuxenstudiestödet alltså att vara fullt genomfört.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Min sagesman får väl då anföra besvär hos centrala studiestödsnämnden och därvid hänvisa till statsrådets uttalanden.

Jag vill ändå fråga om det inte vore skäl att ge studiestödsutredningen, som har suttit i ett och ett halvt år och först nu kommit i gång med sitt arbete, i uppdrag att se över dessa frågor mycket snabbt och göra en utvärdering. Statsrådet sade att han är beredd att, om de nya bestämmelserna inte fungerar och om erfarenheterna inte blir vad man har förväntat sig, överväga lämpliga förändringar av nuvarande regler. Men vore det inte bättre att den sittande utredningen fick komma snabbt med ett förslag? Om det kan slå så här snett kommer det att ta år innan de vuxenstudierande på högskolenivå som drabbas får någon rättelse.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om anställningstryggheten för utländska lektorer

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara fröken *Anderssons* (c) den 4 december anmälda fråga, 1975/76:152, och anförde:

Herr talman! Fröken Karin Andersson har frågat mig om jag anser att avtalet beträffande anställningsformer för viss personal vid universitet och högskolor ger den drabbade gruppen utländska lektorer den anställningstrygghet de har rätt att fordra.

De nu gällande bestämmelserna grundar sig på en överenskommelse med vederbörande personalorganisationer och innebär att de utländska lektorer som den 30 juni 1975 tjänstgjort i mer än sex år får personliga tjänster med tillsvidareförordnanden. I fråga om den grupp lektorer som inte får personliga tjänster gäller att de – beroende på den hittillsvarande anställningstidens längd – får fortsatt anställning, eller en uppsägningstid om man så vill, på mellan ett och fem år. Det är alltså inte så att samtliga dessa lärare måste lämna sin tjänst med utgången av juni 1976.

Innehållet i den nyssnämnda överenskommelsen bygger på en sammanvägning av pedagogiska hänsyn och de krav som den nya lagstiftningen om anställningsskydd ställer på arbetsgivaren. Syftet med de utländska lektoraten är att de svenska språkstudierandena skall få undervisning av lärare med aktuell hemspråkskontakt. Det har mig veterligt aldrig varit meningen att dessa lärare skulle stanna permanent i Sverige. De tidigare gällande bestämmelserna innebar anställning i först två pe-

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Om anställnings-
tryggheten för
utländska lektorer*

Fredagen den
12 december 1975

*Om anställnings-
tryggheten för
utländska lektorer*

rioder om tre år vardera och därefter *i undantagsfall* förlängning med ett år i sänder. Den nya lagstiftningen innebär att en sådan ordning inte längre bör tillämpas. Den som anställs på en tjänst skall få klart besked om vilken tid anställningen avser. Vi har tagit konsekvenserna av detta. Alla de som tidigare fått sin anställning förlängd utöver det normala har fått en personlig tjänst. Alla övriga måste rimligen ha varit medvetna om att de inte hade några garantier för en anställning utöver de sex åren. Inte i något fall har anställningsförhållandena försämrats. Samtliga utländska lektorer som anställts innan överenskommelsen träffades har möjlighet att stanna i sex år. Vid en internationell jämförelse framstår dessa regler som mycket generösa.

Eftersom de nya bestämmelserna fastställts i samförstånd med personalorganisationerna, utgår jag ifrån att de delar min åsikt om rimligheten i dessa bestämmelser.

Fröken ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag skall be att få tacka utbildningsministern för svaret.

Det är väl förståeligt ändå att beskedet om denna uppgörelse som träffats mellan å ena sidan SACO/SR och å andra sidan utbildningsdepartementet kom som en obehaglig överraskning för en stor del av de utländska lektorer vi har här i landet. Uppenbarligen var de icke helt på det klara med hur länge deras anställning skulle vara. Det gäller framför allt dem som hade varit här ungefär sex år eller strax därunder och som tydligen hade gott hopp om att få ett förlängt förordnande, vilket ju tidigare har inträffat – om inte alltid, så dock relativt ofta. Den gruppen har kanske också drabbats hårdast, eftersom tiden för dessa lärare att ställa om sig till den nya situationen i ett annat land blir kortast.

Det gäller här tre grupper. Till den första gruppen hör de som varit här i över sex år och alltså får vara kvar. Den andra gruppen utgörs av dem som varit här i sex år och som får ett år på sig. Till den tredje gruppen hör de som kommer att anställas på tre år, men de vet ju redan från början att de skall vara här i tre år. Sedan är det en helt annan fråga att den tiden kan vara för kort ur pedagogisk synpunkt.

Om jag är rätt underrättad har alla universitet i landet hemställt hos departementet att få dessa bestämmelser ändrade. Det är tydligen inte bara lektorerna själva som reagerar utan också universiteten. Men deras ansökningar har lämnats utan åtgärd. Jag tycker att det borde vara möjligt att införa något generösare övergångsbestämmelser, även om man inte kan göra någonting på lång sikt.

Den andra frågan som jag tagit upp gäller de här tre åren. Den hör i och för sig inte ihop med anställningstryggheten. Många anser emellertid att tre år av pedagogiska skäl är för kort tid. Det gäller ju för dessa lärare inte bara att ha kontakt med hemspråket, utan de måste också känna till förhållandena i Sverige. De skall dock undervisa svenska studenter, och de bör därför känna till förhållandena här i landet.

Jag väddar till utbildningsministern att försöka göra någonting åt den här saken.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det avgörande är att de utländska lektorerna vid våra universitet skall förmedla en aktuell kontakt med de språkmiljöer de representerar.

Enligt min mening är den här speciella uppgörelsen utomordentligt generös. De som hade varit här i sex år den 6 juni 1975 fick ett extra år för att inte någon skulle behöva uppleva detta som ett särskilt snabbt ingrepp i sin tillvaro.

Sedan är det inte riktigt att vi i departementet skulle ha några ansökningar från myndigheter. Det finns ansökningar från enskilda lärare. Det vore också egendomligt om någon av myndigheterna skulle ha lämnat in en sådan ansökan, eftersom detta – jag upprepar det – är en överenskommelse med personalorganisationerna, som givetvis har haft kontakt med samtliga berörda parter.

Fröken ANDERSSON (c):

Herr talman! Först och främst är det väl att trycka litet grand på fakta att säga att man varit helt överens i personalorganisationerna. Ja, det har man varit i de organisationer som har förhandlat – SACO och SR. Men universitetslärarna har inte varit med. De tillhör en underorganisation till förhandlingsorganisationerna.

Jag är faktiskt litet förvånad, och det måste bero på att jag inte förstår det akademiska språket. Jag har en kopia av en skrivelse från utbildningsdepartementet, där man talar om att man har fått ansökningar från rektorsämbetet vid högskolan i Linköping och från engelska institutionerna vid universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg osv. och att man har lämnat dessa ansökningar utan åtgärd. Räknas inte dessa institutioner såsom officiella institutioner, är jag fel underrättad.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det är alltså fråga om yttringar i enskilda fall. Men inga framställningar har gjorts om att vi skall ändra dessa bestämmelser.

Fröken ANDERSSON (c):

Herr talman! I skrivelsen står ordagrant: "Rektorsämbetet vid dåvarande högskolan i Linköping har anhållit om ändring av bestämmelserna rörande anställningstid för utländska lektorer."

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Herr förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle finansutskottets betänkande nr

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

*Om anställnings-
tryggheten för
utländska lektorer*

Nr 45

Fredagen den
12 december 1975

17, som denna dag bordlagts första gången, uppföras närmast efter två gånger bordlagda ärenden.

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 00.32.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert